

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1915.

Andra kammaren.

Nr 69.

Onsdagen den 5 maj, e. m.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och led- des förhandlingarna därvid till en början av herr vice talmannen.

§ 1.

Till avgörande förelåg nu andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 11, i anledning av herr Hamiltons m. fl. motion, nr 64, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående provisorisk lindring av kommunernas ekonomiska bördor. *Ang. lindring av kommunernas ekonomiska bördor.*

I överensstämmelse med vad som föreslagits i en inom andra kammaren av herr *Hamilton m. fl.* väckt motion, nr 64, hemställde kammarens fjärde tillfälliga utskott, till vars behandling ifrågasättande motion hänvisats, att andra kammaren ville för sin del besluta, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes skyndsamt låta verkställa utredning, på vad sätt en provisorisk lindring av kommunernas ekonomiska bördor skulle kunna ske, samt att Kungl. Maj:t ville, om möjligt till nästkommande riksdag, framlägga de förslag, till vilka utredningen kunde föranleda.

Uti en vid utlåtandet fogad reservation hade likväl herrar *Andersson* i Resebo, *Lindmark*, *Johanson* i Huskvarna och *Norman* yrkat, att andra kammaren måtte besluta, att förevarande motion skulle till ingen kammarens åtgärd föranleda.

Sedan utskottets hemställan blivit uppläst, yttrade

Herr *Andersson* i Resebo: Herr talman, mina herrar! Föreliggande ärende angående utjämning av kommunernas skattebördor är ej nytt. Under olika yrkanden har riksdagen flercaldiga gånger haft denna fråga före, och 1912 avlämnade Kungl. Maj:t proposition om en provisorisk lindring av kommunernas skattebördor och äskade ett anslag av 600,000 kronor. Propositionen avstyrktes av statsutskottet och avslogs av riksdagen. Vid innevarande riksdag väcktes motion av herr *Hamilton m. fl.*

Ang. lindring
av kommunernas ekonomiska bördor.

(Fort.)

med yrkande, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes skyndsamt låta verkställa utredning, på vad sätt en provisorisk lindring av kommunernas ekonomiska bördor må kunna ske, samt att Kungl. Maj:t ville om möjligt till nästkommande riksdag framlägga de förslag, till vilka utredningen kan föranleda. Utskottet har tillstyrkt motionen, och emot detta utskottets beslut har jag jämte tre av utskottets ledamöter anmält reservation med yrkande på avslag.

Skattelindringen avser utgifter för kyrka, skola, fattigvård och sundhetsvård. Jag jämte medreservanter anse, att genom senaste åren fattade beslut dessa önskemål till en del äro tillgodosedda. Ojämnheten angående kyrkliga utgifter utjämnas genom nya prästlönerregleringen, då den hinner genomföras. Av skollärares löner lämnar staten numera $\frac{9}{10}$ mot förut $\frac{3}{4}$. Genom ålderdoms- och invaliditetsförsäkringen komma utgifterna för fattigvården att minskas, och därest fattigvårdskommitténs nu framlämnade förslag vinner godkännande, kommer sinnessjukvården att överflyttas på landstingen, och då blir en jämnare fördelning mellan kommunerna.

Ett av skälen för avslag på Kungl. Maj:ts proposition 1912 var även det, att kommunalskattekommittén snart väntades vara färdig med sitt arbete. Detta har visserligen ännu ej inkommit, men vi äro dock nu tre år närmare arbetets avslutning än år 1912. Enligt kommunalskattekommitténs meddelande beräknas grunderna för den kommunala beskattningen vara utredda innevarande år, och sedan ämna kommitterade bereda frågan om lindring av kommunernas absoluta skattetyngd och de spörsmål av mera budgetteknisk art, som med detta ämne sammanhåra. Reservanterna hålla före, att den fråga, det nu gäller, bäst gagnas, om kommunalskattekommittén får i ro fullfölja sitt arbete, och om än frågan skulle något fortare lösas med en provisorisk anordning, anse de det dock vara bättre, att frågans avgörande dröjer ett eller annat år, blott grunderna för skattelindringen bliva såvitt möjligt rättvisa.

Utskottet yttrar, att detta ärende är en oerhört omfattande och svårlöst fråga. Och därom äro vi ense. Men då utskottet det oaktat hoppas, att Kungl. Maj:t redan till nästa riksdag skall kunna framlägga förslag i ämnet, då skiljas våra meningar. Innan en utjämning kommunerna emellan sker, böra grunderna för taxeringen vara lagda på mera jämna och enhetliga principer.

På de skäl, som i reservationen blivt anförda, får jag yrka avslag å motionen och utskottets hemställan.

Herr Bäckström: Herr vice talman, mina herrar! Det föreliggande utskottsbetänkandet berör ett mycket omfattande och svårlöst problem, såsom redan herr Andersson i Resebo erinrat om, och problemet har redan flera gånger varit föremål för riksdagens behandling och omprövning. Det gäller, som herrarna veta, frågan om en mera rättvis och lämpligt avvägd utjäm-

ning av de olika kommunernas skattetryck. Redan vid 1907 års riksdag konstaterade det utskott, som då förberedde frågan, att kommunalutskyllderna i olika kommuner alltjämt tryckte på ett med hänsyn till respektive kommuners bärkraft så olika sätt, att rättvisa och billighet kunde anses kränkta. Ja, i trots av vad den ärade reservanten nyss nämnde, så anser jag, att sedan dess har ingenting inträffat, som skulle kunna göra det uttalandet oberättigat. Tvärt om! Många kommuner pressas än i dag av dessa ojämt tyngande skattebördor, och detta icke minst för sådana ändamål, som i själva verket äro statsändamål och således borde täckas av statsmedel. Det finnes en beaktansvärd tabell på sid. 28 i utskottets betänkande, och vad framgår av den tabellen? Jo, där se vi, att antalet kommuner med en utdebitering av 10 kronor och därutöver per bevillningskrona hava ökats från 17 år 1884 till 319 år 1910. År 1911 har antalet emellertid ökats till 367; år 1912 var det 279 kommuner, som hade en utdebitering på över 10 kronor per bevillningskrona. Av sistnämnda antal kommuner hade 168 en utdebitering mellan 10,01 och 12,50 kronor, 74 mellan 12,51 och 15,00 kronor, 28 mellan 15,01 och 20,00 kronor, 7 mellan 20,01 och 25,00 kronor samt 2 mellan 25,01 och 30,00 kronor per 100 kronors inkomst eller bevillningskrona.

*Ang. lindring
av kommu-
nernas ekono-
miska bördor.
(Forts.)*

När det ojämt fördelade och abnormt höga skattetrycket påpekas, så vill man gärna söka få fram, att det beror på särskilda omständigheter och bristande förutseende av de kommunala myndigheterna, något som under ett fåtal år eller endast i enstaka fall framträder. Men gå vi till tabell 9 på sid. 29 i utskottets utlåtande, så visar den, att detta antagande icke håller streck. Det visar sig, såsom herrarna torde finna, att många av de kommuner, som år 1911 hade 15 kronor eller därutöver i utdebitering per bevillningskrona, under hela perioden tabellen omfattar, varje år haft orimligt höga skatter, med ett medeltal för de senaste 13 åren av för 18 kommuner mellan 15 och 20 kronor per bevillningskrona och för 3 kommuner med mera än 20 kronor per bevillningskrona. Och vart ha dessa tyngande skatter gått? Jo, som vi se av statistiken hava utgifterna under år 1911 för kyrka, folkskola, fattigvård och sundhetsvård uppgått till icke mindre än 89,1 % av landskommunernas samtliga utgifter, medan för stadskommunerna endast 29,8 % av deras utgifter gingo till ändamål, som kunna sägas tillhöra staten. Den största posten för landskommunerna är utgifterna för folkskolan, vilka år 1911 uppgingo till 43,9 % av samtliga utgifter, medan stadskommunerna behöfve lämna endast 10,4 % av sina utgifter till folkskolan.

Inför detta är det tydligt, att det måste förefinnas ett verkligt trängande behov att en rättelse snart göres. De menliga följderna av det abnorma skattetrycket äro många och särskilt framträdande, när man studerar statistiken och ger akt på vad erfarenheten visar. Den märkliga fördelningen av de

Ang. lindring
av kommu-
nernas ekono-
miska bördor.

(Forts.)

olika åldersgrupperna av befolkningen inom de skattetyngda kommunerna är en sak att beakta. Man har överskott på barn och äldre, men underskott på arbetsföra och skattebärkraftiga personer. Man ser, att det är ett så gott som konstant förhållande, att i de skattetyngda kommunerna stiger det mycket långsammare med beskattningsbar inkomst än å landsbygden i övrigt och naturligtvis mycket långsammare än i städerna. Det är helt naturligt, ty de, som ha fritt att välja, bosätta sig naturligtvis icke i kommuner, där det kommunala skattetrycket är abnormt högt, och detta så mycket mindre som det visar sig, att i många av dessa kommuner anordningarna för folkskola, sundhetsvård och fattigvård äro mycket under vad man har rätt att vänta. Utskottet har icke delat reservanternas mening, utan utskottet har ansett sig efter den utredning, som verkstälts, böra ställa sig på motionärernas sida: här kräves handling och det med det snaraste, ty det är, såsom det heter i utskottets utlåtande, så att landsbygdens avfolkning är icke längre ett känslolöst slagord utan en bokstavlig sanning. Allt tyder på, att det olycksdiga missförhållandet är i stigande utbredning, så länge kommunalskattetrycket är sådant som för närvarande, och för varje vän av en sund samhällsutveckling bör statens ingripande anses nödvändigt för att få en utjämning till stånd, och detta nu närmast genom ett provisorium, till dess kommunalskatteproblemet i sin helhet blir utrett och kan föreläggas riksdagen.

Såsom redan en av de ärade reservanternas meddelat var frågan före år 1912, då den förelades riksdagen i form av en kungl. proposition, som gick i ungefär enahanda riktning som utskottets utlåtande nu går. Då den propositionen förelåg till behandling i kammaren, voro meningarna knappast delade om det riktiga i att något gjordes, men vad man skildes åt i, det var när det gällde *sättet* att bringa hjälp åt de skattetyngda kommunerna. Riksdagen har också, kan man säga, i princip godkänt en åtgärd liknande den motionärerna här begära, då redan hårt tryckta våghållningsdistrikt fått lindring. Betänkligheterna mot kungl. propositionen år 1912 voro av annan art. Och riksdagens beslut år 1912 fick helt visst den utgång vi känna, just därför, att man trodde, att man stode närmare slutförandet av kommunalskattekommitterades arbete. Man hoppades, att kommunalskattereformförslaget snart skulle läggas fram till riksdagens avgörande. Jag är förvissad om att, ifall 1912 års riksdag kunde hava sett bara tre år framöver, de tre år som nu gått, så tror jag näppeligen, att beslutet skulle blivit sådant det blev. Ty var stå vi nu, hur långt ha vi kommit? Jo, kommunalskattekommitterades skrivelse, som vi avtryckt på sidan 31 och följande sidor i utskottets utlåtande, ger svaret.

I samband med att jag stannar vid detta vill jag, för att bespara kammaren tid, endast helt kort vidröra vad reservanternas uttalande och vad herr Andersson i Resebo nyss berört från sin synpunkt. Vid första påseendet måste man säga, att reser-

vanternas skäl för avstyrkande av motionen synas ganska rimliga och bärande, men granskar man dem närmare — som vi haft tillfälle till i utskottet — så finner man snart, att dessa skäl äro ganska lätta och ihåliga. Jag kan icke kalla dem för annat än nödskaäl, då jag icke vill kalla dem svepskaäl.

*Ang. lindring
av kommu-
nernas ekono-
miska bördor.*

(Forts.)

Reservanterna måste medgiva, att de önskemål, som motionärerna fört fram äro beaktansvärda. Ja, jag tror, att reservanterna i själva verket vilja detsamma som utskottsmajoriteten, nämligen lättnader åt skattetyngda kommuner, men reservanterna föreslå, att man endast borde giva kommunalskattekommittén en påstötning och sedan giva sig till tåls och vänta. En dylik påstötning har kommittén redan fått såväl av bevillningsutskottet som på annat sätt, men jag tror icke, att det hjälper mycket; det är icke nog, såsom sakerna nu stå och sådana de faktiska förhållandena äro, enligt vad utskottet fått sig meddelat. Reservanterna ha icke heller försökt giva sig in på att gendriva de fakta, utskottet byggt sitt utlåtande på, dessa skriande missförhållanden med hänsyn till vissa kommuners påvisade skattetryck, vilket påkallar ett skyndsamt ingripande från statens sida. De åberopa i stället, som vi nyss hört, vikten av att kommunalskattekommittén får i ro arbeta, så att det stora reformförslaget med första kan föreläggas riksdagen. Ja, nog ha kommitterade arbetat som det förefaller i ro, men icke ha vi att snart vänta något resultat i motionens riktning enligt den skrivelse, som utskottet på särskild framställning fått från kommitterade. »Åv kommunalskattekommitterades skrivelse framgår, att kommitterade hittills huvudsakligen sysslat med utarbetandet av förslag till lagstiftning om kommunal skatteskyldighet och taxering, och att detta förslag beräknas komma att bli färdigt under innevarande år.» Till denna upplysning kan utskottet lägga, att den synes bestyrka motionärernas förmodan, att det kommer att dröja avsevärd tid, innan kommunalskattefrågan kan bli löst, ty först måste utarbetas förslag till förordning om den kommunala skatteskyldigheten och taxeringen, så måste detta förslag i sedvanlig ordning sändas ut på remiss, varefter frågan skall av riksdagen behandlas, kanske icke en utan flera gånger, så skall förslaget, enligt kommunalskattekommitténs mening, prövas, och först därefter skall frågan om en skatteutjämning upptagas. På detta sätt, förstår en var, måste det dröja avsevärd tid framåt, innan vi kunna vänta det, som motionärerna velat ha fram med snaraste.

Beträffande invändningen, att skattetrycket på landsbygden visserligen är nominellt högt men att det verkliga trycket icke är så svårt, enär jordbrukstaxeringarna äro så ojämna, och ofta långt under saluvärdet, vill jag medgiva, att det ju dess värre framträtt upseendeväckande exempel på detta, men man vet också, att taxeringsnämnderna mer och mer arbeta på en utjämning, och det har hänt, att taxeringsnämnden i ett distrikt höjt taxeringsvärdena med 20 procent över en bank — såsom

Ang. ändring
av kommu-
nernas ekono-
miska bördor.

(Forts.)

det upplysts — utan att detta inverkar på det ojämna skattetrycket i nämnvärd grad eller kunnat leda till en bättre sakernas ordning. Det är tydligt, att under sådana omständigheter måste något göras. Vi kunna icke i längden låta det gå på detta sätt, ty dessa betryckta kommuner måste bli lidande härpå, och detta finner man också av vad jag nämnt beträffande befolkningsstatistiken från sådana kommuner.

Reservanterna ha också uttalat, som herr Andersson i Resebo nyss framhöll, att det vore en risk förenad med en utredning i det syfte, som motionärerna begärt, därför att den stora frågan så avsevärt skulle fördröjas därigenom, och att det icke vore klokt utsätta sig härför, då det nu endast gäller ett provisorium. Till detta vill jag säga, att kommunalskattekommittén, som arbetat så länge, måtte väl ha så mycket material, som kan användas för en utredning i motionens syfte, att intet väsentligt fördröjande behöves ske; och skulle det visa sig vara bäst, att detta arbete lades i andra händer, så vore det väl icke heller omöjligt. Utskottet har icke avgjort ställt sig vare sig för det ena eller det andra förslaget, men vad som utskottet ansett nödvändigt är, att något göres för att få denna skatteutjämning till stånd så snart som möjligt, och sedan må de åtgärder vidtagas, som regeringen kan finna lämpligast för att det provisorium, som här avses, fortast möjligt måtte kunna realiseras. Vad beträffar reservanternas påpekande, att genom redan vidtagna eller förberedda åtgärder den utjämning skulle vinnas, som motionärerna önska, så vill jag i korthet nämna något, som för övrigt torde vara kammarens ledamöter tämligen bekant. Reservanterna säga först, att en utjämning kommer att ske dels genom den beslutade prästlöneregleringen, som började tillämpas den 1 maj 1914, och som undan för undan kommer att genomföras, och dels genom att numera $\frac{9}{10}$ av folkskollärlönerna utgå av statsmedel. Till detta vill jag endast säga, att näppeligen någondera av dessa åtgärder torde komma att verka i skattutjämnande riktning. Utgifterna för prästerskapets avlöning ingå alls icke i den utgiftsstatistik, utskottet åberopat, och borde således icke indragas i denna debatt. Ja, jag går så långt, att jag påstår, att dessa $\frac{9}{10}$ statsmedel av lönerna till skollärarna icke heller borde omnämnas i detta sammanhang, ty det veta vi väl, att staten i vederlag har övertagit brännvinsmedlen, vilka indragits från kommunerna; för en kommun kunna dessa $\frac{9}{10}$ betyda en vinst men för en annan förlust, varför de i detta sammanhang icke spela någon roll. Man säger vidare, att om fattigvårdskommitténs nya förslag blir lag, så inträda avsevärda lättnader för kommunerna, ty de utgifter, som nu påvåla kommunerna i flera avseenden, komma då att utgå av landstingsmedel. Ja, först och främst är därvid att märka, att landstingsmedlen till stor del utgå av kommunerna, men dessutom vill jag säga, att det nya fattigvårdsförslaget knappast skulle medföra någon väsentlig utjämning av fattigvårds-

bördan kommunerna emellan, och kommittén har till och med uttalat, att detta förslag icke skulle komma att medföra en utjämning i ordets egentliga mening. En utjämning bör, enligt fattigvårdskommitténs mening, ske på skattetekniska grunder och omfatta även andra områden än fattigvården. Men fattigvårdskommittén har föreslagit inrättande av ålderdomshem i varje kommun eller ock ett gemensamt sådant för flera mindre kommuner tillsammans, och dessutom en hel del andra åtgärder, som alla kräva kostnader. Min övertygelse är, att i stället för att bringa lättnader komma dessa åtgärder att ställa ökade krav på kommunerna och dessa krav komma, fruktar jag, att bliva tyngande särskilt för de kommuner, som äro svårt skattetyngda och i vilka ofta händer, att själva barmhärtighetsinrättningarna äro obarmhärtiga på grund av det skattetryck, varunder befolkningen dignar.

*Ang. lindring
av kommunernas ekonomiska bördor.*

(Forts.)

Så säga reservanternas, att genom folkpensioneringen komma en del lättnader att ernås. Detta är det enda av vad reservanternas sagt, som jag verkligen skulle kunna skriva under, men värdet av detta skäl torde också tåla vid någon nedprutning, och reservanternas ha själva sagt, att detta är något, som först så småningom komme att verka. Det är riktigt, att det först så småningom kommer att verka, och detta först sedan det provisorium, som motionärerna vilja ha fram, fyllt sin uppgift.

Med vad jag nu framhållit vill jag alltså ha sagt, att vad motionärerna begärt i skattelindringssyfte för de mest betungade kommunerna, är något, som riksdagen med det snaraste bör beakta.

Vi få naturligtvis i en sådan fråga icke se på ett trängre område, utan vi måste se saken som ett riksintresse, och se vi den som ett riksintresse, tror jag det blir ofrånkomligt att någonting måste göras. Det är ju en fundamental sanning, som mer och mer erkännes och framstår som bärande för alla samhällsliga strävanden: att *åstadkomma lättnad för oförskyllt nedtryckta*. Den bör också få bli bestämmande i denna fråga. Vi måste erkänna, att ett utbredd orättfärdigt skattetryck förekommer; och om än ingen tror att detta genom ett provisorium kan alldeles rättvist utplånas, så kan åtskilligt göras av vad rättvisan kräver.

Herr talman, mina herrar, jag hemställer därför på det varmaste, att kammaren måtte med behjärtande av de tryckta kommunernas ställning nu bifalla vad utskottet här tillstyrkt.

Herr talmannen, som under herr Bäckströms anförande inträtt och övertagit ledningen av förhandlingarna, lämnade nu ordet till

Herr O s b e r g, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Jag vill fästa kammarens uppmärksamhet på en sak, förorsakad av de kristider vi leva i, därpå nämligen att en industrigren, stenhuggerirörelsen, kommer att lida hårdare än någon av de andra. De delar av vårt land, som härvidlag berörts, äro Bohuslän, Blekinge samt delar av Småland och Kristianstads län.

Ang. lindring
av kommun-
ernas ekono-
miska bördor.

(Forts.)

Som vi veta ha de i denna industri anställda människorna en längre tid arbetat under tryckta omständigheter. Redan på hösten förra året gjordes sådana bestämmelser att ungarlar skulle få arbete för endast 40 kronor i månaden och gifta eller familjeförsörjare för 60 kronor. Nu har utfärdats en bestämmelse, att den 1 juni alla icke familjeförsörjande ungarlar skola avskedas från sina befattningar och familjeförsörjare få arbete till nödortoftig utkomst. De kommuner, som i sig innesluta dessa av mig berörda i de angivna landsdelarna, förnämligast kusttrakter, spridda stenhuggerierna, ha givetvis genom denna hastiga omvälvning kommit i en ganska allvarlig situation. Då nu många av dessa unga män bott hos sina föräldrar, vilka därigenom kunnat bli försörjda, och andra gamla haft sitt uppehälle av hos sig inneboende sådana unga arbetare, men dessa ungarlar nu den 1 juni måste frånträda sina befattningar och mista sin förtjänst, är det klart, att även dessa gamla komma på bar backe, vilket gör att kommunerna komma i en ganska bekymmersam ställning.

Den berörda industrien har bedrivits i ganska stor omfattning, och kommunerna ha för densamma haft rätt stora utgifter; de ha fått bygga upp försörjningshem, anlägga storslagna skolkomplex m. m., och detta har i stort sett skett lånevägen. Man kan då lätt tänka sig den rubbing i dessa kommuners skatteförhållanden, som genom detta arbetarnas frånträdande av sina befattningar kommer att uppstå. De egentliga utgifterna komma då att drabba fastighetsägarna. Det blir ju visserligen ett fåtal, familjeförsörjarna, som få kvarstå, men de komma att åtnjuta endast en liten inkomst, och därför torde det i dessa kommuner från denna industri icke bli några skatteobjekt.

Nu kanske någon tror, att denna kris är snart övergående. Detta tror jag dock knappt kommer att bli förhållandet i stenhuggeriindustrien. Vi ha att räkna med denna industris nedläggning i många, många år framåt. När kriget en gång är över och man skall i de länder, som varit våra största avnämare av sten, börja att ordna sina angelägenheter, får man nog andra saker att först tänka på än att försköna sina gator och sådant. Man kan kanske få höra den invändningen, att byggnadsverksamheten kommer att blomstra upp, men då är jag säker på, att man nog får använda billigare byggnads-material än graniten.

Jag skulle emellertid nu vilja komma till, att de ärade reservanterna erkänt, att det behövs lindringar i skatten till kyrka, folkskola, fattigvård och sundhetsvård, men de ha också sagt, att kommunalskattekommittén arbetar och att man snart skulle kunna förvänta ett förslag därifrån. Men som den förre ärade talaren nämnde, får man nog vänta kanhända flera år på kommitténs utlåtande, och i så fall kan man ju under den långa tiden ha ganska kinkigt i dessa kommuner, vilka kommit i en sådan svår belägenhet. Jag anser därför, att en skrivelse härvidlag vore ganska väl grundad, särskilt just på grund av denna svåra situation, som så hastigt inträtt för här åberopade kommuner.

För övrigt tycker jag, att denna utjämning är en rättfärdig sak. Man skulle ju kunna tänka sig, att de ärade reservanterna bo i kommuner, som äro så väl lottade, att de ha små kommunalskatter, och då skulle ju detta förhållande kanske ha åstadkommit, att de kommit att tänka på att få en liten extra beskattning, ifall de ginge med på denna motion. Denna olikhet i fråga om kommunalskatten är dock en sak, som icke är bestämmande för vad det här gäller. Den stora bördan kan drabba den ena kommunen den ena gången och den andra kommunen en annan gång.

*Ang. lindring
av kommu-
nernas ekono-
miska bördor*
(Forts.)

Man måste dock erkänna, att det ligger stor rättvisa i att man så skyndsamt som möjligt kan få fram ett förslag; detta är bättre än att ingenting göra emot de rådande missförhållandena.

Vad som jag emellertid mest med detta mitt yttrande velat åsyfta är att framhålla det svåra läget för dessa kommuner, som i sig inrymma stenhuggeriindustrien. Jag är säker på, att många av dessa komma att få lida kolossalt, om icke snart en ändring i de rådande förhållandena inträder; de komma att få en kommunalskatt, som de knappt orka bära. Detta är vad jag här främst velat föra fram, och jag skall, herr talman, för min del be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härpå anförde

Herr Andersson i Knapasjö: Herr talman, mina herrar! Denna fråga om kommunernas skattebördor och utjämning av denna är nog en av de största, om vilka man brukar säga, »att frågan kan icke falla utan måste falla framåt». Den måste ovillkorligen komma till sin lösning och det snarast möjligt.

Denna fråga behandlades i riksdagen 1912 och var då föranledd av en kungl. proposition angående lindring av de tyngst beskattade kommunernas kommunala bördor. När riksdagens beslut blev bekant där ute i bygderna, där uti i obygderna, kunde folket där icke fatta och förstå varför icke riksdagen behjärtat vad regeringen hade fört fram. I dessa bygder, där behovet av lindring i skattebördorna så starkt gjorde sig gällande, gick det en ström av allmän förvåning och beklämning på grund av att frågan då föll. Nu har den kommit igen och är föranledd av en motion, väckt av en stor del av denna kammars ledamöter. Jag hade gärna sett, att utskottet kunde ha kommit till något positivt resultat på ett eller annat sätt, föreslagit ett sätt att avhjälpa och utjämna det ojämnna trycket redan nu. Detta kunde naturligtvis icke ske, utan nu har ett skrivelseförslag i enlighet med motionens yrkande föreslagits av utskottet, och jag har då naturligtvis att yrka bifall till detta.

Inom Älvsborgs län, vilket i sig innefattar det största antalet av högt beskattade kommuner i hela Sverige, enligt vad man kan se av den i utskottsutlåtandet intagna tabellen, har man tillräckligt rika tillfällen att göra jämförelser samt studera orsakerna till och verkningarna av den ofantligt höga beskattningen

Ang. lindring
av kommu-
nernas ekono-
miska bördor.

(Forts.)

i en del kommuner, i synnerhet skogskommuner. I denna tabell pekas på 23 stycken särskilt högt beskattade kommuner inom Älvsborgs län. Jag skulle kunna räkna upp flera. Om vi slå upp statistiken för 1912, så kunna vi se, att det året 55 kommuner hade en kommunalbeskattning av 10—15 kronor och 18 stycken en beskattning över 15 kronor per 100 kronors inkomst. A andra sidan fanns det 28 stycken kommuner med en beskattning mindre än 5 kronor. Det fanns åtskilliga, som hade en skatt, som icke var större än 2—3 kronor. Det föreligger alltså här en ofantligt stor skillnad. Man frågar sig då: vad är orsaken till denna ofantligt stora skillnad i de kommunala skatteförhållandena inom olika socknar? Jo, reservanterna påstå här, att det beror på ojämnheten i taxeringen; denna skulle på många håll orsaka ett mera skenbart än verkligt högt skattetryck. Det vore därför skäl i, mena de, att först avvakta kommunalskattekommitténs snart färdiga förslag till fullkomligare och jämnare grunder för den kommunala beskattningen. Det samma har sagts till mig av kamrater också just nu. Det har omtuggats om och om igen, så att det blivit en dogm, som man tror på utan att reflektera över att det är just de ojämna jordbrukstaxeringarna som göra, att det blir ojämna utskylder i kommunerna. Jag vill icke förneka, att så verkligen *kan* vara förhållandet, men det är mera sällan detta inträffar, och det inverkar icke så mycket. Och det är många saker, som åstadkomma denna ojämnhet i jordbrukstaxeringen. Det är naturligt, att det måste bli tillräckligt höga jordbrukstaxeringar inom en trakt, där jordbruket har alla förutsättningar för att ekonomiskt bära sig. Där måste jordbruket per ytenhet sett taxeras till ett betydligt värde. Men i en skogsbygd, där åkerplättarna mellan bergen och kullarna äro små och tegarna omkring de frostspridande mossarna äro små, där allt möjligt arbete måste göras, all energi användas för att kunna föra jordbruket något så när framåt för att folket skall kunna få en dräglig tillvaro, där påstår jag är jordbruket alltid för högt taxerat. Det är icke där möjligt för en taxeringsmyndighet att taxera jordbruket så lågt, som det egentligen borde vara i jämförelse med det bättre lottade jordbruket. Men det är just vid dessa platser de höga skattesummorna förekomma. Av de här i tabellen uppräknade socknarna och kommunerna i Älvsborgs län känner jag många grundligt, har personligen genomvandrat dem, men jag har även tämligen god kännedom om de andra. Skepphult, Torestorp, Oxabäck, Gunnarsjö, Grimmared, Karl Gustav, Reds-lared, Sexdrega, Roasjö, Dannike och Nittorp äro sådana skogssocknar med mycket primitivt jordbruk, som ej gärna kunna taxeras för lågt. Men där äro kommunalskatterna mycket höga.

Men så få vi märka ett annat förhållande. Inom ett och samma taxeringsdistrikt, omfattande 3—4 kommuner, får man väl anse att jordbruket taxeras lika av samma taxeringsnämnd. Men det ges exempel på att i ett och samma taxeringsdistrikt finnas en kommun, där kommunalskatten 1912 var kronor 13:60, och en

annan kommun, en grannkommun med kronor 3:20 i kommunal-skatt. Vi ha en annan kommun, där kommunalskatten samma år uppgick till 15 kronor pr 100 kronors inkomst, under det att den i en grannkommun endast utgjorde kr. 4:50 under i övrigt lika förhållanden. Och taga vi den över hela Sverige såsom högst beskattade kända kommunen Karl Gustav i Marks härad, vilken kommun icke ligger så långt ifrån min hemort, så var kommunal-skatten år 1912 där 29:50 kronor, men i en grannkommun strax intill, belägen inom samma taxeringsdistrikt, belöpte sig kommunal-skatten endast till 10 kronor. Även detta är ju ganska högt men dock icke mer än omkring $\frac{1}{3}$ av skatten i Karl Gustav. Härav kunna vi finna, att det icke är på jordbrukstaxeringen detta beror, utan att det är på helt andra förhållanden. Och varpå beror det då? Jo, i sådana kommuner, där en industri, ett större bärkraftigt skatteobjekt utvecklats sig, där kunna skatterna bli betydligt mindre. Så är också förhållandet i de socknar med låg kommunalskatt, som jag här nämnde. Där har utvecklats sig vävnadsindustri, trikåstickningsindustri, sömnadsindustri o. s. v. Detta inverkar direkt på kommunalskatten i den kommun, där industrien kommit att förläggas, men det inverkar också indirekt så att det höjer kommunalskatterna i de angränsande kommunerna. Det förhåller sig nämligen på det sättet, att från dessa industrier utlämnas hemarbete åt personer i de kringliggande kommunerna. Detta hemarbete är så lågt avlönat, att det icke kan bli något skatteobjekt, men det lämnar ju dock sina utövare åtminstone någon hjälp till bärningen under deras krafts dagar. Men då sjukdom och ålderdom komma, då har denna grannkommun att försörja även dessa, som haft sin utkomst från industrien i den lågt beskattade kommunen. Jag har roat mig med att beräkna, vilka socknar inom Älvsborgs län som vid årsskiftet hade att uppvisa minskning i invånarantalet, och vilka som hade att uppvisa ökning, och om herrarna vilja se efter, så skola ni finna att minskning förekommer just i de socknar, som äro högt beskattade, och ökning i de lågt beskattade. Detta är ett genomgående drag. Det är således på industrien denna ojämna beskattning beror.

Så är det en sak till, jag vill framhålla. Det är icke mest eller åtminstone icke enbart jordbrukarna i dessa högt beskattade kommuner, som få lida, utan även smärre löntagare, t. ex. folkskollärarna. Om en folkskollärare i en sådan kommun skall betala en femtedel, en fjärdedel, ja, till och med en tredjedel av sin inkomst i kommunalskatt och dessutom kronoskatt, landstings-skatt och prästskatt, så kan man förstå, att det minsann icke blir mycket över till att försörja hustru och barn. Det har hänt mer än en gång, att kommunerna måst tillgripa utomordentliga åtgärder för att fullgöra sin plikt att ha skolverksamheten i gång, att få folkskolläraren att stanna på platsen. Man har nämligen måst efterskänka en del av den på grund av folkskollärarens lön utdebiterade kommunalskatten. Samma är förhållandet även med

*Ang. lindring
av kommun-
ernas ekono-
miska bördor.*

(Forts.)

Ang. lindring
av kommun-
ernas ekono-
miska bördor.

(Forts.)

andra mindre löntagare, såsom t. ex. järnvägsstationsföreståndare. Det är helt enkelt ofta nödvändigt att efterskänka en del av deras kommunalskatt, då den uppgår till så stor procent av inkomsten, som jag nyss nämnde. Det blir alltså en sorts fattighjälp från kommunen till dessa löntagare för att de skola kunna existera.

Det finns ett gammalt ordspråk, som säger: medan gräset gror, dör kon, och skall riksdagen här följa reservanternas och enligt deras anvisning vänta på att fattigvårdslagstiftningskommitténs ännu icke utarbetade förslag till utjämning av kommunalskattetungan skall bli antaget och göra sin verkan i detta avseende, då fruktar jag, att det blir många fattiga kommuner, som icke kunna sköta sina åligganden i avseende på skolväsendets och fattigvårdens ordnande, vilket ju är deras två största och viktigaste uppgifter.

Jag har med detta velat framhålla, att jag anser det vara nödvändigt, att riksdagen beslutar en skrivelse i detta syfte, och jag hyser den livliga förhoppningen, att riksdagen genom att i år avlåta en sådan skrivelse redan nästa år kan taga frågan under förnyad omprövning och därvid komma till ett positivt resultat.

Jag yrkar alltså, herr talman, bifall till motionen eller utskottets hemställan.

Herr Norman: Herr talman, mina herrar! Den nu föreliggande frågan är av synnerligen beaktansvärd och behjärtansvärd art. Såväl utskottets majoritet som dess minoritet äro ense om, att här föreligga ömmande omständigheter, och att förhållandena här äro sådana, att ett ingripande är av nöden. Utskottets ordförande har också nyss från denna plats erkänt, att reservanternas nog i stort sett vilja detsamma som motionärerna. Han har erkänt, att vi ha blicken öppen för frågans natur, och att vi vilja vara med om en lösning av densamma. Detta är fullkomligt riktigt, och jag ber att få taga fasta på detta erkännande. Han sade också i sitt anförande, att reservanternas icke ha sökt förneka fakta — ett mycket egendomligt erkännande visserligen. Nej, reservanternas söka icke förneka fakta, utan vi peka på dessa faktiska förhållanden, men vi peka också på de vägar, som vi tro skola bättre leda till en rättelse i tid av dessa förhållanden än de, som utskotts majoriteten vill slå in på.

Utskottet har om denna fråga upprepade gånger uttalat, att den är svårlöst. På sid. 31 i utlåtandet talar utskottet om »den oerhörd omfattande och svårlösta fråga, som i förevarande motion behandlas», och på sid. 35 heter det »att den utredning som begäres skall till huvuduppgift erhålla att undersöka, att endast det *verkliga*, fullt konstaterade behovet av statshjälp blir tillgodosett, en uppgift som icke synes omöjlig att utföra, om också betydande svårigheter sannolikt därvid komma att möta». Sälunda har utskottet erkänt, att här möta så stora svårigheter, att om frågan icke är omöjlig att lösa, så står

den dock nära nog på gränsen därtill. Om det nu gäller en fråga av så svårlöst natur, så bör man väl icke invagga sig i den föreställningen, att den där saken skola vi nog kunna lösa i en handvändning. Det vittnar ju visserligen om en mycket stor och skön tilltro till Kungl. Maj:ts förmåga, då utskottet, sedan utskottet först påpekat frågans svårlösta natur, uttalar sin ljusa förhoppning, att Kungl. Maj:t redan till nästa riksdag skall kunna framlägga förslag i ämnet. Ja, det är ett mycket stort förtroende detta, men jag för min del tror icke, att det är Kungl. Maj:t möjligt att motsvara detta förtroende. När frågan är så svårlöst, så är det givetvis omöjligt att på den korta tid, som nu återstår till nästa riksdag, hinna utarbета en fullständig utredning och därjämte ett förslag till lösning av frågan. Detta är också vad vi reservanter påpekat. Skulle man nu för att vinna tid slopa kravet på en noggrann och fullständig utredning, skulle man önska få fram en mindre grundlig utredning, en tämligen hastigt hopkommen sådan, då får man verkligen ställa den frågan till utskottsmajoritetens medlemmar, om de verkligen tro, att ett förslag, som på så sätt skulle framkomma, skulle kunna tillgodose det krav på rättvisa, som man väl har skäl att ställa. Det är sålunda på grund av att vi icke tro det vara möjligt att genom en sådan utredning som den nu begärda inom rimlig tid åstadkomma ett provisorium, som duger någonting till, som vi ställa oss avvisande.

Härtill kommer, att åtskilliga av de krav, som motionärerna framställa, redan ha blivit beaktade. Sålunda är ju kravet på utjämning i fråga om utgifterna till skolan redan tillgodösett. Det är väl ändå icke meningen, att man vill gå med på ett upprivande av redan fattade beslut, på ett upprivande av den prästlönereglering, som redan trätt i kraft och som successivt genomföres. Vad beträffar utgifterna till folkskoleväsendet, så har ju ett beslut fattats, som lägger nio tiondelar av folkskollärarlönerna på statsverket. Ja men, säga nu somliga — och utskottets ärade ordförande yttrade detsamma — när denna förmån för kommunerna genomfördes, så tog man igen, vad man gav, på det sättet, att brännvinsmedlen indrogos. Men det har ju varit ett gammalt önskemål att borttaga statens och kommunernas intresser i rusdryckshandeln genom att frigöra dem från beroendet av dessa inkomster, och den saken få vi väl för övrigt ändå icke se i sammanhang med den beskattningsfråga, som nu föreligger. Staten har sålunda redan nu tagit på sig 90 % av folkskollärarlönerna. Vad beträffar utgifterna för fattigvården, så förhåller det sig icke alls så, som herr Anderson i Knapasjö påstod, att det här vore fråga om ett icke utarbetat förslag, utan det är ett utarbetat förslag, framlagt av den kommitté, inom vilken kammarrens ärade talman sitter som ordförande, och överlämnat till Kungl. Maj:t redan i förra veckan. Den uppgift, som kom fram från det hållet till stöd för utskottsmajoritetens förslag, var sålunda icke riktigt. I det utarbetade förslag, som nu föreligger

*Ang. lindring
av kommunernas
ekonomiska bördor.*
(Forts.)

Ang. ändring
av kommun-
ernas ekono-
miska bördor.
(Forts.)

från fattigvårdslagstiftningskommittén föreslås, att utgifterna för vården av sinnessjuka, sinnesslöa, fallandesjuka och dylika skola överflyttas från kommunerna på landstingen, d. v. s. kommunerna skola få gottgörelse av landstingen för sina utlägg. Här om säger nu utskottets ordförande, att detta icke kommer att medföra någon utjämning, ty landstingsmedlen upptagas ju av kommunerna eller åtminstone av deras skattdragande medlemmar, vilket han förmodligen menade. Men det har ju förut framhållits, och det framhålls även i motionen och i utskottets utlåtande på flera ställen, att det är det förhållandet, att kommunerna äro för små, som förorsakar detta ojämnna skattetryck, och i årtal har ju det önskemålet uttalats, att fattigvårdstungan borde delas ut på större områden. Sinnessjukvården är nu en dylik tunga, som, när den i ett eller kanske flera fall samtidigt drabbar en liten kommun, kan fullständigt draga ned den kommunens finanser. Om nu denna många gånger ytterst tryckande börda lyftes från det mindre området, den lilla kommunen, över till det större, landstingsområdet, så kan man väl icke förneka, att därigenom en betydande utjämning kommer att ske. Det förslag, som föreligger från fattigvårdslagstiftningskommittén, kommer väl inom kort kammarens ledamöter tillhanda, och man får då tillfälle att inhämta närmare kännedom därom, och jag hoppas, att detta förslag i sinom tid skall vinna riksdagens godkännande. Utskottets ärade ordförande godkände, vad vi reserveranter ha framhållit, nämligen att ålderdoms- och invaliditetspensioneringen kommer att i någon mån, fastän, såsom han betonade, *så småningom* lätta kommunernas fattigvårdsbörda. Sålunda har man ju redan nu hunnit så långt, att beträffande kyrkliga ändamål, beträffande folkskollärlönerna, beträffande delar av fattigvården, som komma ålderdoms- och invaliditetspensioneringen nära, frågan redan är löst och ett utarbetat förslag föreligger beträffande ett annat område av fattigvården, nämligen sinnessjukvården.

Mer detta är ju icke nog. Det behövs mera, och med detta »mera» arbetar kommunalskattekommitterade. Deras arbete har pågått i årtal, och de ha nu hunnit så långt, att de äro färdiga att, som de hoppas, innevarande år, framlägga förslag till ändrade grunder för kommunalskattens utgående. Det är ju erkänt, att de nuvarande grunderna för denna äro otillfredsställande. Men man bör väl först börja med själva grunden, såsom också kommunalskattekommitterade gjort, och se till att man får en sådan, som är rättvis. När man fått själva grunden lagd och sålunda har något att utgå ifrån, så har man helt andra förutsättningar att komma till rättvisare förslag, när det gäller utjämning kommunerna emellan. I det utlåtande från kommunalskattekommitterade, som finnes bifogat utskottets utlåtande, framhålls nu att kommitterade ha för avsikt att så fort själva grunden för den kommunala beskattningen föreligger klar, övergå till frågan om utjämning kommunerna emellan. På den fråga, som

från utskottet framstälts, svaras därjämte att om nu en ny utredning rörande provisorisk lindring av kommunalutskylderna uppdroges åt kommunalskattekommitterade, så befarade dessa att detta, om icke direkt förtryckte, så dock avsevärt försenade deras arbete.

Under sådana förhållanden ha icke reservanternas kunnat vara med om att uppställa ett krav, som är till sin natur sådant, att det skulle åstadkomma ett försenande av förslaget till varaktig lösning av denna fråga.

Vi ha därför icke kunnat annat än yrka på att riksdagen icke måtte bifalla de krav, som här äro framkomna och som skulle orsaka en dylik försening.

Nu har det av en talare, som sedan hade ordet, framhållits att det förefinnes särskilt ömmande omständigheter, som göra ett ingripande nu önskvärt. Stenhuggeriindustrien är i trångmål, yttrade herr Osberg, och det kommer nu att bli dåliga tider för denna industri. Ja, men det vet man ju icke alldeles ännu. Enligt de upplysningar, som jag erhållit rörande just denna stenhuggeriindustri, torde exporten av sten icke bara ske på de krigförande länderna, utan den går till väsentlig del även till utomeuropeiska länder, så att det behöver nog icke bli så farligt ställt just med den saken. För övrigt kan man ju icke ställa fram krav på en omläggning endast på grund av sådana förhållanden inom en viss industrigren, om vilka man icke vet, om de komma att fortfara.

Här har nu åtskilliga gånger framhållits särskilt betungade kommuner. Det föreligger en statistik upptagande en hel del kommuner, som ha synnerligen dryga kommunalutskylder. Jag känner till åtskilliga av dessa kommuner och vet, att många av dem ha kommunalutskylder till mycket höga belopp, men av tillfällig art. Här äro upptagna kommuner från Jönköpings län, vilka ha synnerligen höga kommunalskatter, men dessa höga skatter äro orsakade av vissa särskilda förhållanden. Så har man t. ex. beträffande Björkö kommun tecknat avsevärda belopp i en ny järnväg och beslutat taga ut dessa belopp genom uttaxeringen på ett par års tid för att slippa ingå till Kungl. Maj:t med anhållan om tillstånd att upptaga ett amorteringslån. Det finnes sådana där fall, som göra att denna statistik icke får tagas fullständigt sådan den är. Vidare har det anmärkts, att reservanternas framhållande av ojämnheter vid taxeringen icke skulle vara så alldeles riktig. Detta framhålles dock även i utskottsutlåtandet. Enligt uppgifter från fullt vederhäftigt sagesman, vilka kommit utskottet tillhanda beträffande särskilt en av de omnämnda skattetyngda kommunerna, torde där föreligga en högst ojämn taxering.

I ett brev, som en utskottsledamot har, och som kanske senare kommer att omnämnas, upplyses, att för helt kort tid sedan ett hemman, taxerat till 4,000 kronor, såldes för ungefär 20,000 och ett annat hemman, taxerat till 6,000 kronor, såldes

*Ang. lindring
av kommunernas ekonomiska bördor.*
(Forts.)

Ang. lindring
av kommun-
ernas ekono-
miska bördor.

(Forts.)

för, jag tror det var 25,000 kronor o. s. v. Det var just ifrån en kommun, som omnämndes av herr Anderson i Knapasjö och är belägen i hans egen valkrets, som utskottet fått dessa uppgifter, vilka varit av den art att den utskottsmajoritet, som till synes finnes, i själva verket är minoritet.

Det har varit något underligt med utlåtandena ibland från det fjärde tillfälliga utskottet. Det har ju visat sig förr, att majoriteten varit minoritet, och det skulle den som sagt i själva verket varit även nu, fastän det genom ödets underbara skickelse kommit att bli på detta sätt, så att det ser ut, som om det skulle finnas en majoritet av sex ledamöter. Jag förmodar att den saken kommer att uppklaras litet senare under debatten.

Jag ber att än en gång få framhålla, vad jag inledde mitt anförande med, nämligen att reservanterna lika livligt som någonsin motionärerna, behjarta de i motionen framställda önskemålen, men att den under behandlingen allt klarare vordna insikten om att ett provisorium icke kan tillfredsställa berättigade krav på rättvisa, och att den lösning, som skall ha något verkligt värde, tager en så pass lång tid, att i verkligheten föga därmed är vunnet, att just detta har kommit oss att ställa oss avvisande mot kravet på en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om ny utredning.

Reservanterna ha till sist slutat sin reservation med att uttala sitt bestämda önskemål att kommunalskattekommitterades arbete i görligaste mån måtte påskyndas, och vi hoppas också att så må bli fallet. Under sådana förhållanden varken kunna vi eller vilja vi begära utredningar av sådan natur, att en varaktig lösning kommer att försenas, och på dessa grunder, herr talman, ber jag få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till den avgivna reservationen.

Herr Bengtsson i Norup: Herr talman, mina herrar! Av de skatter, som erläggas av de skattskyldige i kommunerna, användes den största delen till vad jag skulle vilja kalla statsintressen, medan den mindre delen kommer kommunernas speciella intressen till godo. Med utskylder för statsintressen menar jag i första rummet det som utgår till folkskollärare- och prästlöner.

Det har ju enligt statistiken från 1911 påvisats, huru stor andel av dessa skatter, som utgår för statsintressen. Denna andel utgör icke mindre än 89,1 % för landskommunerna, men endast 29,8 % för stadskommunerna. Vad folkskolan särskilt beträffar utgick för samma år på landsbygden icke mindre än 43,9 % av samtliga utgifter för detta ändamål, men i stadskommunerna endast 10,4 % av samtliga utgifter.

Nu är det särskilt denna punkt, som reservanterna ha försökt att få bort. Det har sagts från reservanternas håll, såväl i reservationen som av de båda föregående talarna, som uppträdde här, att dessa bidrag av statsmedel med $\frac{2}{10}$, som numera utgå för folkskollärarnas avlöning, äro så betydande, att de belopp, som

kommunerna få lägga till, icke äro något att tala om. Man har till och med sagt, att man bör vara tacksam för att anslaget höjdes från $\frac{2}{3}$ till $\frac{9}{10}$. Men huru förhåller det sig i verkligheten med denna höjning? Jo, i många kommuner har det blivit en minskning av inkomsterna från statens sida, om man betänker att brännvinsmedlen samtidigt bortfallit. Ty på flera håll uppgingo dessa medel till högre belopp än den återstående tiondelen utgör. Det är för övrigt förvånande, att man från reservanternas, som nu särskilt äro kommunalrepresentanter i bygderna, skall få höra ett sådant skäl, ty det skall väl icke kunna förnekas, att vi varit berättigade till denna höjning, oavsett brännvinsmedlens indragning. Vi borde haft en särskild ersättning för indragningen av brännvinsmedlen, men dessutom en höjning till $\frac{9}{10}$ av anslaget till folkskollärarnas avlöning. Jag anser således, att icke någon kommun, vare sig den mest skatte-tyngda eller den, som har det lindrigast, fått någon hjälp genom denna höjning av anslaget till folkskollärarna, ty de hade det i många fall bättre förut.

*Ang. lindring
av kommunernas ekonomiska bördor.*
(Forts.)

Vad nu vidare angår prästlöneregleringen, som man påstår redan hava trätt i kraft, så måste det påståendet kanske rättas något. Denna reglering har i vissa kommuner trätt i kraft från 1914, men i många kommuner gör den det icke förrän 1920, d. v. s. efter det de 50 åren utgått. Dessutom är det en övergångstid, om jag icke är fel underrättad, på 20 år; här står visserligen 10 år, men jag undrar, om det icke skall vara 20 år. Det betyder att man i många kommuner icke på länge skulle få vänta någon hjälp från det hållet. Prästlönerna vila ju så gott som uteslutande på jordbrukarna, som i 15, 20 år skulle få vänta på denna s. k. hjälp för de skattetyngda kommunerna.

Nu säger den siste ärade talaren här, att man icke får taga detta i sammanhang med denna fråga. Jo, det är just i sammanhang med denna fråga som man skall påpeka dylikt. Ty det vore väl egendomligt, om man icke måste ge rätt åt den tanke, som är framställd i motionen, nämligen att man skall hjälpa varandra att bära bördorna, hjälpa varandra på det sätt, som kan åstadkommas genom en utjämning. — Reservanternas säga att en sådan fråga är svårlöst. Ja, den är svårlöst, men detta är icke något skäl att säga nej till en utredning för att söka få fram åtminstone de möjligheter, som finnas för att få frågan slutligt löst.

Vidare säger den siste ärade reservanten, att i utskottets betänkande står det, att man redan nästa år skall komma fram med en utredning, men då måste det blott ett provisorium. Ja, men har inte den ärade reservanten sett, att det står i klämman: »om möjligt», och det kanske kan taga bort en del av hans betänkligheter i detta fall. Det vore bättre att erkänna rent ut, att man icke vill, att frågan skall komma fram till utredning, utan vill att det skall vara som det är, och så letar man upp både möjligt och omöjligt för att hindra denna framställning.

Ang. lindring
av kommu-
nernas ekono-
miska bördor.
(Forts.)

Man har erkänt, att frågan är behjärtansvärd, och därmed menar man, att man behjärtat saken, men i dessa skattetyngda kommuner, som vi väl litet var kända till, och där skatterna uppgå i vissa fall till 30 kronor per bevillningskrona, där undrar man, om det icke finnes hjärta i barmen hos oss, och om icke staten har att tänka på dessa kommuner. — Man söker lagstifta och ordna för att få kolonisation till stånd i Norrland och på andra orter, och skapa nya bygder, men det gäller också att se till, att icke de gamla bli helt och hållet avfolkade. Det är ju icke underligt, om i en kommun, där det finnes så höga skatter, att t. ex. en folkskollärare får betala intill $\frac{1}{3}$ av sin lön i skatt, för att icke tala om en fattig jordbrukare, det är icke underligt, säger jag, om den hemmavarande sonen, när han växer upp och får se litet omkring sig, ger kommunen på båten och flyttar till närmaste stad eller emigrerar till Amerika.

Det är också naturligt, att allteftersom vissa kommuner i vårt land bli hjälpta genom kommunikationer och en industri skapas vid vattenfall etc., så komma dessa kommuner i en lyckligare ställning och få lättare att bära sina skatter. Men de andra kommunerna komma så att säga i baklås; det är icke möjligt för dem att få någon kommunikationsled genom sitt område, ty de ligga för nära den kommun, som redan fått järnväg till sig.

Detta gör, att en skatteutjämning måste komma till stånd, och jag förstår icke, varför man skall sätta sig emot detta. Här har nu påvisats så bärande och väl motiverade skäl, att jag tycker, att ett avslag på en sådan begäran skulle icke kunna väntas från någon av riksdagens ledamöter. — Herr talman, på grund av de skäl, jag framhållit, skall jag be att få yrka bifall till utskottets förslag och avslag på reservationen.

Herr P a l m s t i e r n a: Herr talman, mina herrar! När man följer dessa framställningar, som återkomma år efter år, rörande utjämning av den kommunala skattebördan och de olika följd-motioner, som stå i samband med dessa framställningar, så lägger man märke till, att det är *tvenne* synpunkter, som hela tiden gå igenom. Den ena synpunkten är den, att man framhåller utdebiteringen, själva *den kommunala beskattningen*, såsom ett tydligt uttryck för det ekonomiska läget inom en kommun. Gång på gång, nästan i varje motion, framkommer detta motiv: »Se hur stor skatten är, se hurudant nödläget är i kommunen.» Det är den ena synpunkten. Den andra är denna: »Hjälpen, medlet, som skall åstadkomma förbättring, det ligger däri, att *staten* skall inskrida, staten skall hjälpa och hjälpa med en frikostig, rund hand.»

Nu skulle jag för min del vilja säga några få ord om själva dessa grundtankar, och jag vill då till en början ställa upp det spörsmålet, om det överhuvud taget är rätt att påstå, att själva *skatten* är en mätare på det ekonomiska tillståndet inom kommunen. Jag vill visst icke påstå, att de ärade framställarna överhuvud taget ex-

klusivt betona en sådan uppfattning, men den framskymtar dock så starkt i deras framställningar, att jag tror att man bör taga upp den till skärskådande. Denna uppfattning innehåller nämligen långt ifrån *hela* sanningen. Vi kunna ju från vår egen praktiska erfarenhet skärskåda den ena socknen efter den andra och finna: här är ett samhälle, en kommun med synnerligen låga kommunalskatter, men se på bostadsnöden, se på den dyrhet, som präglar hela livet, på svårigheten att leva på den platsen. Vi kunna jämföra en sådan kommun med en annan med kanske en ganska talrik och väl-situerad befolkning, som har gjort en massa föranstaltningar och därför har fått höga skatter. Med andra ord, detta inkast visar, att det som bör vara det väsentliga, den bärande grundtanken, att man hjälper, *där det är trångmål*, där det är svårigheter, där något av nöd kommit in, det blir *icke* tillämpat, om man uteslutande använder skatternas storlek såsom vägvisare var man bör hjälpa.

Ang. *lindring*
av *kommunernas ekonomiska bördor.*
(*Forts.*)

När man litet närmare går in på denna sak, finner man det ganska påtagligt, att *grundvalen* för utgörandet av våra kommunalskatter är sådan, att den inbjuder till missvisningar. Om vi t. ex. tänka på vägghållningsbesväret, så veta kammarens lantmän säkerligen, huru man vid utgörande av vägghållningsbesvären mångstades ordnar med beräkningar och taxeringar och därigenom kommer besväret delvis att utgå in natura och vederbörande göra på sina håll rentav stora förtjänster. Detta visar, att, där abnorma förhållanden av detta slag förekomma, den kommunala beskattningens storlek icke är en lämplig vägvisare.

Till en ärad representant från Älvsborgs län, som särskilt varmt betonade nödvändigheten av att här inskrida och som framhöll nödläget, ber jag att få meddela, att jag från ordföranden i en av Älvsborgs läns taxeringsnämnder fått det meddelandet, att just där det är som allra värst, i södra Älvsborgs län, där är efter hans mångåriga erfarenhet *saluvärdet* på fastigheter ofta dubbelt så stort som *taxeringsvärdet*, men löntagare äro synnerligen högt beskattade där. Jag vill härmed hava framhållit, att det icke under alla förhållanden leder till ett riktigt resultat, om man godtager en hög kommunalskatt i och för sig såsom ett bevis för nödläge och trångmål.

Sedan vill jag påpeka en annan sak, som den ärade talaren på Älvsborgsbänken liksom gled förbi i sitt anförande. Han sade, att om en socken äger industri och en annan är en jordbrukssocken och vissa personer där få ifrån den förra socknen litet hemarbete, men icke komma upp till 450 kronors inkomst, så taxeras de icke för inkomsten, och detta medför ojämnhet. Vad visar då detta? Jo, i vissa *jordbrukssocknar, jämförda med rena industrisocknar*, blir själva grundvalen för taxeringen så olika, att t. ex. en person i jordbrukssocknen, som kommer upp till 450 kronors inkomst i ren penningförtjänst, icke taxeras, under det att däremot hos en industriarbetare uttaxeras vartenda öre, när han kommit upp till ett visst inkomstbelopp. Jag gör ingen anmärkning mot själva skattegrunden, utan vill med detta exempel blott visa svårigheten att vid sådana jämförelser ställa en jordbrukssocken vid sidan av en indu-

Ang. lindring
av kommun-
ernas ekono-
miska bördor.
(Forts.)

strisocken och använda skatten såsom en enhetlig norm vid jämförelsen.

Vidare vill jag även påpeka, att, såsom naturligt är, *förvaltningens beskaffenhet* spelar in i allra högsta grad, förutom även det sätt, varpå räkenskaperna föras. Det är naturligtvis av stor betydelse, om en kommun är hyggligt och väl skött eller icke, och här måste ett tämligen vitt svängrum vara givet för att överhuvud taget den kommunala självstyrelsen skall vinna sitt fullt normala uttryck.

Jag har velat anföra dessa exempel för att något minska den där starka betoningen av detta resonemang: här äro skatterna höga, här råda svårigheter, här måste vi inskrida. Nej, jag lägger en helt annan syn på tingen. Jag skulle vilja säga till de ärade förslagsställarna: Den höga skatten *kan* vara och är kanske i flertalet fall ett av de uttryck för att svårigheter förefinnas i en kommun, som föranleda därtill, att man bör undersöka, huruvida i denna kommun kräves hjälp och kräves inskridande. Men att taga skattegrundvalen såsom *norm* och söka att efter denna norm åstadkomma ett *allmänt utjämnande*, det tror jag kan åstadkomma större svårigheter än man i förstone anar, och framför allt, man kan därigenom *skapa* mycket större ojämnheter och man kan *premiära* kommuner, som skötas slarvigt med avseende på taxeringar och annat.

Den andra synpunkten, som går igenom dessa framställningar, var den, att *staten skall inskrida*. Ja, jag instämmer med de ärade förslagsställarna så tillvida, att även jag finner det naturligt, att staten inskrider i vissa fall. Staten har här en hög och viktig uppgift, ty *dels* är det ju rimligt, att de bördor, som åvila kommunerna för statsuppgifter, böra delas eller helt och hållet övertagas av staten, och *dels* kan staten såsom det större samhället ha en viss plikt att inskrida, där behovet i och för sig är skriande. Men jag vill mot denna allmänna uppfattning, som på sina håll gör sig gällande, att statsbidrag är *universalmedlet*, dock, även om jag gör mig skyldig till någon ringa överdrift, göra den invändningen, att man bör reagera mot en sådan tankegång, och det av flera olika skäl. Vi skola dock betänka — och jag vänder mig nu särskilt till vänstermännen — att i kommunerna utgå skatterna, om också det för närvarande sker efter en mycket olämplig skatteskala, likväl i form av *direkt beskattning*, medan statens inkomster till en synnerligen väsentlig del inflyta genom *indirekt beskattning*. Flyttar man således över på staten en hel del av kommunernas nuvarande utgifter, så kommer man i själva verket, när man tager totaliteten i betraktande, att flytta över dessa utgifter till de indirekta skatterna. Det är något, som bör kunna stämma mer än en betänksam.

Om vi sedan gå över till att tänka på, huru vi ha den svenska direkta beskattningen anordnad, så finna vi, att med en sådan åtgärd hela *löntagarklassen*, vilken ställning den än intager — i industri, i statstjänst eller i allmän tjänst — kommer att bliva oerhört mycket mer beskattad än förut. Det ligger så att säga i sakens natur.

Men fränsett dessa spörsmål vill jag säga, att när man yrkar på, att staten skall övertaga det ena och det andra, man gör sig skyldig till en mycket stark *förenkling* av ett i hög grad invecklat problem. Vi böra dock tänka på de historiska former, under vilka våra svenska kommuner vuxit upp i förhållande till den svenska statsförvaltningen och hurusom denna utveckling på olika håll frambragt förhållanden, som, därest man går på en sådan generaliserande väg, komma att rivs sönder, till stor skada för det enskilda samhället.

Ang. lindring
av kommunernas ekonomiska bördor.
(Forts.)

Nu vill jag också påpeka, att på dessa områden, som här beröras, föreligga förslag eller pågå utredningar. Angående *fattigvården* föreligger ett förslag, med *folkskolorna* arbeta vi år efter år och i fråga om utjämningen av *väghållningsbesväret* har ett betänkande nyss framkommit med hänsyn till *tolagsersättning* åt vissa städer pågår utredning, i fråga om kyrkan har nyligen fattats beslut, likaså påverkas frågan om polisväsendet av fögderiförvaltningens organisation och ordningen av landsbygdens ordningsväsen. Jag vill vidare påpeka, hurusom statens *försäkringsväsende*, olycksfallsförsäkringen, sjukförsäkringen och ålderdomsförsäkringen, allt detta, som så att säga intensivare gör kommunmedlemmen till en statsborgare, direkt måste inverka på fattigvårdstungan och i sin mån på kommunernas ekonomi. Även i fråga om en ny formation, landstinget — ja, den är ju visserligen icke alldeles ny, men till sin verksamhet visar den en storartad utvecklingskraft och kommer faktiskt att lägga under sig det ena området efter det andra på grund av tidens nya uppgifter — även där, säger jag, framträder en utveckling, som såvitt man kan förstå måste bli mycket fruktbringande i detta hänseende.

När man tager allt detta i betraktande och när man vet, att spörsmålet är så invecklat, så bör man icke *generalisera* och helt enkelt säga, att statens inskridande är lösningen.

Och en invändning till: Även om man skulle säga, att staten i mycket stor utsträckning bör inskrida, så bör man dock ställa någon varning däremot att blott gå den rena *penningsubventioneringens väg*. Jag tror att den ärade motionären, som med så stort intresse arbetat med dessa förhållanden, nog har sig bekant, att detta spörsmål är ganska genomdebatterat av praktiska män på skattepolitikens område och har behandlats i litteraturen i olika länder, och man bör därav finna, att detta är ett spörsmål, som måste lösas med mycken omsikt och att det icke alls är sagt, att den rena penningsubventioneringens väg är den lämpliga.

Sedan vill jag även såsom kommunalman giva uttryck åt den tanken, att vad som vuxit upp under förra århundradet här i landet av *kommunal självstyrelse*, som tagit sig allt snabbare fart och som fått allt djupare rotfäste i det svenska folklivet, det är något dyrbart, något som vi böra akta, det är *en ägodel i svenska folkets liv*, som kan avsätta frukter på många olika områden och bidra till vårt folks sundhet och kraft. I den mån man låter staten uniformera, låter staten inskrida och lägga sin hand över alla dessa för-

Ang. lindring
av kommu-
nernas ekono-
miska bördor.

(Forts.)

hållanden med penningssubventionering, förlamas successivt denna fria kommunala självstyrelse, och det tror jag icke är lämpligt.

Nu säger den ärade motionären: det där vill jag icke tala om, utan vad frågan gäller det är en allmän *provisorisk* utjämning av de kommunala skattebördorna. Men för att få en utjämning av skattebördorna måste vi ha en fast grundval att stå på. Varken motionären eller utskottet har dock framfört *en enda ny tanke*, en enda ny idé, sedan vi 1912 behandlade denna sak.

Och ändå begär utskottet, att dessa kommunalskattekommitterade redan till *nästa* år skola komma med förslag i frågan. Jag vill då fråga, om detta kan vara rimligt. Utan att man själv anger några som helst riktlinjer, vill man att till nästa år kommunalskattekommitterade skola vara färdiga med denna ytterst svårlösta fråga, så att Kungl. Maj:t skall vara färdig och beslut kunna fattas i riksdagen. Jag tror helt enkelt icke att det går. Skall det ske, får man gå in på den gamla vägen, som man slog in på 1912. Vi minnas ännu — herr Anderson i Knapasjö sörjde över utgången, och jag kan väl förstå detta, uppriktigt sagt, därför att $\frac{4}{6}$ av beloppet, 600,000 kronor, skulle gå till södra Sverige och norrlänningarna icke skulle få någon glädje av anslaget — hur snöpligt förslaget avvisades. Det mesta skulle gå åt de kanter, som den ärade representanten tillhör, det visar statistiken, men Norrland fick ringa del av understödet, liksom man även kunde visa att de hjälpbehövande i ringa utsträckning tillgodosågos. De statistiska uppgifter, som lämnades, slogo ihjäl den kungl. propositionen och visade, att den icke var lämplig. Jag måste således upprepa, att om man skall gå på något allmänt provisorium, kommer man att tvingas in på någon liknande misslyckad väg.

Men en sak till: Har det ärade utskottet tänkt på, vad det hela kommer att *kosta*? Har utskottet överhuvud taget givit någon utredning i det hänseendet, innan kammaren fattar beslut om en sådan provisorisk utjämning av skattebördorna? Detta anslag på 600,000 kronor skulle för de hjälpbehövande socknar, som avsågos skola få del av anslaget, representera 1,000 kronor per socken. Det är ju blott en spottstyver. Skall det beslutas något som hjälper, så blir det betydande miljonbelopp.

Den ärade motionärens framställning är grundad därpå, att kommunalskattekommitterade i själva verket ännu knappast påbörjat kommunalskatteutredningen och under sådana förhållanden, menar motionären, är det nödvändigt att vi åstadkomma en allmän provisorisk utjämning. Men om vi se på uttalandena från kommunalskattekommitterade, så visar det sig, att de redan *innevarande* år komma med den viktigaste principiella delen av sitt betänkande, och detta torde möjligen kunna framläggas redan till nästkommande riksdag. I det avseendet bortfaller således vad som i viss mån utgör en *företättning* för motionärens framställning. Emellertid vill jag säga för min del, att om det är så, och jag befarar det verkligen, att en framställning från riksdagen om en *allmän provisorisk lindring* — såsom kammaren kanske märker lägger jag tonvikten på detta ut-

tryck, emedan jag själv kommer sedan med ett förslag i *annan riktning* — skulle medföra att kommunalskattekommitterade få ägna sig åt den uppgiften och skjuta undan frågan om denna mera *permanent* kommunalskattereform på ett eller annat år, så blir detta till skada just för den sak, som motionären så varmt och hängivet kämpar för. Det är dock till en *stadigvarande* förbättring av kommunalskatteförhållandena vi syfta, och varje undanskjutande av arbetet härför är någonting, som vi böra vara mycket försiktiga att giva vårt bifall till.

Jag vill emellertid säga ifrån, att jag icke vill vara med om att på förhand giva något godkännande av vad kommitterade kunna komma till, och vår högt ärade regering får ursäkta, att jag hyser en viss misstro till vad regeringen kan inlägga för synpunkter i kommunalskatteformen, ty man har tyckt sig förmärka på sista tiden, att regeringen kommit med både en och annan proposition, som i vår *inre* politik mycket skarpt markerar extremt gående tendenser. Därför vill jag säga, att icke bör man på förhand godkänna vad som kan komma. Men dock, hur viktigt är det icke att vi få se vad dessa, som förbereda reformen, framlägga för utformade principer.

Då svarar man mig här: »det är väl ändå orimligt att vi icke skulle hjälpa de nödställda». »Tänker man verkligen icke hjälpa dessa kommuner på landsbygden, som kämpa med svårigheter?» Jo, svarar jag, helt och fullt skola de hjälpas, där det *är* svårigheter, där det *är* trångmål och där bekymmer *verkligen* inställt sig, och icke *nominella* utan *reella* bekymmer. Där man efter en undersökning, såväl av kommunens förvaltning som av befolkningens läge, dess möjligheter att livnära sig, skattetungan och en hel del annat, finner, att hela kommunen och dess befolkning sättes ned, får sin tillvaro på platsen försvårad, därest icke staten bispringar med understöd, *där* förefaller det mig att staten helt naturligt bör inskrida.

Jag reagerar således mot en sådan där allmän oklar, jag vill säga svävande framställning om någon sorts *provisorisk allmän lindring* av kommunernas ekonomiska bördor, utan undantag höll jag nästan på att säga. I klämman göres i varje fall intet undantag, utan där står »på vad sätt en provisorisk lindring må kunna ske». Det är så pass allmänt och så pass oklart, att jag icke tror det är lämpligt att gå med på en sådan hemställan. Vad man däremot skulle säga ut klart, bestämt och otvetydigt, det är, att där det föreligger svårigheter och särskilda bekymmer, *där* bör staten inskrida, *där* bör understöd givas, därest vid prövning efter ansökning till Kungl. Maj:t sådant ingripande visar sig vara påkallat. För min personliga del skulle jag helst se, att dessa understöd rent av gäves in natura. Uppe i Norrland exempelvis har man sina vägbekymmer, som vi ständigt höra norrlandsrepresentanterna, och det för övrigt med all rätt, framhålla. Nåväl, låt då staten bygga den behöfliga vägen, och låt staten i andra kommuner, där andra svårigheter föreligga, inskrida på liknande sätt med direkt understöd, t. ex. genom medel till byggande av ett skolhus, en bro eller annat.

Genom att på detta sätt rikta understödet åt det håll, där behov

Ang. lindring
av kommunernas ekonomiska bördor.
(Forts.)

Ang. lindring
av kommu-
nernas ekono-
miska bördor.

(Forts.)

verkligen föreligger, kommer det bidrag, som staten kan komma att giva, att nå just de behövande, och därmed vinnes också syftet med statens ingripande på ett helt annat sätt, än som eljest vore möjligt. Genom en sådan lösning av frågan kommer man också att vinna, att arbetet på kommunalskattereformen icke behöver förryckas, utan kan fortgå, och därför tillåter jag mig framställa det yrkandet, att kammaren ville för sin del besluta, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes skyndsamt låta verkställa utredning angående på vad sätt genom statens försorg *särskilt* nödställda kommuner måtte i avvaktan på kommunalskattereformen erhålla lindring av sina ekonomiska bördor, samt att Kungl. Maj:t ville, om möjligt till nästkommande riksdag, framlägga de förslag, till vilka utredningen kan föranleda.

Härmed undanskjuter man således icke kommunalskattereformen, man kan nå just de kommuner, som behöva hjälp, och effekten kan av det bidrag, som staten vill giva, bli större än annars, och jag skulle nästan vilja spörja, huruvida icke i själva verket det ärade utskottet finner, att det yrkande, som jag här framställt, utsäger vad utskottet självt innerst syftat till, ty utskottet vill ju hjälpa de kommuner, som ha det svårt, och icke låta bidraget strös ut här och var utan verklig *garanti* för att det kommer de behövande tillgodo. Jag undrar, om icke utskottet finner, att mitt förslag fortare utformar den tanke, som ligger till grund för utskottets rätt oklara hemställan, och därför synes det mig, att kammaren borde kunna biträda denna framställning, till vilken jag sålunda yrkar bifall.

I detta yttrande instämde herr *Branting*.

Herr *Johanson* i Huskvarna: Herr talman! Det är mycket sagt i denna fråga, och jag skall icke förlänga debatten. Det har förut av ett par talare omnämnts, hurusom det råder enighet inom utskottet därom, att oegentligheter härvidlag förefinnas, och att det kommunala skattetrycket är olika i olika kommuner, och ävenså att det är önskvärt att söka råda bot på dessa olägenheter. Härutinnan ha vi alla varit eniga. Men när det sedan blev fråga om det sätt, på vilket motionären i sin framställning söker komma tillrätta med denna sak, har jag icke kunnat dela utskottsmajoritetens tankar. Och jag må säga, att under behandlingen inom utskottet, allt eftersom vi mer och mer satte oss in i frågan och ju mer vi dryftade densamma, desto mer ha de skäl, som framlagts för ett tillstyrkande av motionen, bleknat. Man har alltmer insett, att den väg, på vilken motionären vill få fram frågan, icke är den man bör gå fram på. En sådan utredning som här ifrågasättes, som skulle omfatta en så stor och vidlyftig fråga och vilken skulle vara färdig att föreläggas riksdagen redan under nästkommande år, tro vi icke kunna bliva av den beskaffenhet, att den kan lämna säkerhet för att rätt och rättvisa komma till sin rätt i denna fråga. Och jag skulle vilja i detta sammanhang få instämma med herr *Palmstierna* i det anförande han här höll, då han tydligt uttalade vilka svårigheter, som

äro förenade med en lösning av frågan på det sätt, som utskottet här ifrågasätter. Därför skall jag som sagt be få i det avseendet instämma i hans anförande.

*Ang. lindring
av kommu-
nernas ekono-
miska bördor.*

(Forts.)

Det sadas här av utskottets ärade ordförande, att de reformer, som på senare år genomförts av riksdagen, icke skulle verka utjämnande på de kommunala skatterna. Jag förstår icke, hur man kan komma med ett sådant påstående. Skall t. ex. icke ålderdoms- och invaliditetspensioneringen komma att verka utjämnande på de kommunala skattebördorna, då vi veta, att fattigvården är en av de orsaker, som i många fall stegra den kommunala skattebudgeten? Här under debatten ha ytterligare omnämnts åtskilliga reformer, som genomförst under senare år och som helt visst komma att verka utjämnande på den kommunala skattebördan. Därför skall jag, herr talman, be att få yrka bifall till reservationen.

Herr Persson i Tofta: Herr talman! Till en början skall jag uttala min tillfredsställelse över att de socialdemokrater, som i utskottet deltagit i behandlingen av denna fråga, icke ha ställt sig avvisande mot detta förslag utan åsidosatt de klass-egoistiska synpunkter, som annars ha så lätt att få vara avgörande när det gäller att intaga ståndpunkt till den ena eller andra föreliggande frågan. Det är nämligen att märka, att industrisamhällena knappast kunna tänkas komma i åtnjutande av denna skattelindring, som här ifrågasättes, beroende på att det är till följd av de flera och större skatteobjekten inom industrisamhällena, som dessa icke bliva betungade på samma sätt som en del fattiga kommuner, där ingen industri finnes. Nu har det givits i någon mån andra signaler från det hållet, såsom vi nyss hörde här. Men som herr Palmstierna slutade med ett yrkande, som i stort sett torde vara av ungefär samma innehåll som utskottets utlåtande, har jag ingenting emot att biträda det yrkandet. Det förefaller mig verkligen litet konstigt, att utskottets högermän så enhälligt varit med om att motsätta sig detta förslag. Jag kan icke fatta det på annat sätt än att de möjligen anse, att det bibliska uttrycket, »den, som har, honom skall varda givet, o. s. v.» bör tillämpas på detta område.

De skäl, som anförts emot detta förslag, äro i stort sett vederlagda. Ett av de viktigaste, som nu såväl som vid 1912 års riksdag framkommit, är, att skattetrycket, de ojämna skatterna äro mera skenbara än verkliga, beroende på ojämnheten i taxeringen och på för låg taxering av jordbruksfastigheter. Det har icke kunnat presteras något bevis för det påståendet. Tvärtom torde de undersökningar, som vidtagits, tyda på, att detta icke är förhållandet. Förresten så äro numera taxeringsvärderna högre än förut, så att ifall invändningen förut haft ett visst fog för sig, är den numera mindre berättigad. Det är tydligt, att sedan Kungl. Maj:ts befallningshavande nu utser en ledamot i taxeringsnämnderna och denne ledamot i regel tjänstgör inom flera taxeringsdistrikt, skall detta verka därhän, att det blir större jämnhet

Ang. ändring
av kommu-
nernas ekono-
miska bördor.
(Forts.)

i taxeringen. Vad Hallands län beträffar, har jag mig bekant, att vid de senaste taxeringarna ha jordbruksfastigheterna åsatts värden precis i överensstämmelse med köpeskillingarna, detta beträffande de fastigheter, som under femårsperioden undergått försäljning. Andra fastigheter ha åsatts därmed jämförliga värden. Om icke redan taxeringsnämnderna taxerat efter dessa principer, så har prövningsnämnden vidtagit ändring så att dessa principer blivit följda. Oaktat man således i detta län taxerat jordbruksfastigheterna efter försäljningsvärdet, är det i alla fall många kommuner, som år efter år ha orimligt höga utdebiteringar och detta förhållande torde väl i någon mån visa, att det påståendet att för låg taxering orsakar ojämnt skattetryck icke är riktigt.

En av de ärade reservanterna höll nyligen ett tal på Skansen där han, såvitt referaten i tidningarna äro riktiga, manade till intresse för landsbygden och för den svenske bonden och likaså att detta intresse inte borde inskränka sig till vissa högtidliga tillfällen utan också förefinnas i vardagslag. Jag tycker det är riktigt, men jag skulle nästan vilja fråga huruvida inte det intresse herr Norman vid detta högtidliga tillfälle å Skansen visade, skulle kunna räcka till även vid detta mindre högtidliga tillfälle i kammaren när det verkligen gäller att hjälpa dessa tungt beskattade kommuner, som trots oerhört stora skatter få nöja sig med mycket bristfälliga skolformer och en mycket bristfällig fattigvård.

Det har påpekats att kommunalskattekommitterade ha förklarat, att för den händelse denna nu ifrågasatta utredning skulle uppdragas åt dem, detta skulle försena den pågående lagstiftningen för det hela, men jag vill påpeka, att kommittén i samma utlåtande också sagt, att den utredning, som verkställdes i och för den år 1912 avgivna kungl. propositionen, skulle kunna väsentligt underlätta förslag till åtgärder i ämnet.

I anslutning till vad jag sagt och med åberopande i övrigt av den utredning, som utskottet presterat och då slutligen det yrkande som herr Palmstierna framställt i stort sett torde vara ett ganska försvarligt tillmötesgående av de här framställda kraven skall jag för min del anhålla att få yrka bifall till det av herr Palmstierna framställda yrkandet.

Herr Runefors: Herr talman! Frågan om det ojämna skattetrycket kommunerna emellan är som vi veta ett mycket debatterat spörsmål. Att det höga skattetrycket verkar ofantligt hämmande för dessa kommuners utveckling därpå kunde jag framdraga många exempel från den trakt, som jag är ifrån. När t. ex. kommunalskatterna kunna uppgå till betydligt mer än 10 % av inkomsterna, vilket ej alls är ovanligt i Småland, då må man väl ej förundra sig över att de större skatteobjekten draga sig bort ifrån en sådan kommun. Det kan i en viss kommun finnas stora förutsättningar för utveckling på många områ-

den, men just detta att kommunalskatten där är så stor gör, att inga företagens män på något område våga sig till dessa kommuner. Och följden blir i vanliga fall att kommunalskatterna i dessa kommuner bli större och större för varje år som går. Och de unga kraftiga sönerna och döttrarna emigrera, aningen till Amerika eller till städer och köpingar. Jag skall endast här framdraga en liten statistik över denna emigration just beträffande Småland. Inom statistiska centralbyrån pågår bearbetning av 1914 års folkräkningsmaterial och därav framgår bland annat, att hela Stockholms befolkning nyssnämnda år — således innan Brännkyrka var inkorporerad — utgjorde 342,323 personer. Härav voro 140,828 födda i Stockholm, d. v. s. att av 1,000 stockholmare voro 411 födda i Stockholm. Till inflyttningen hade alla Sveriges landsändar lämnat sitt bidrag och som naturligt är har Mälardalen lämnat största antalet invandrare. Men närmast kommer Småland. Av dessa Stockholms invånare voro födda: i Kronobergs län 4,126 personer i Jönköpings län 5,771 och i Kalmar läns fastlandsdel 14,209, tillsammans sålunda 24,106 smålänningar, som voro födda i Småland. Denna befolkning har fått sin uppfostran i landskommunerna. Och just dessa siffror tala kanske mer än några skatteprocenttabeller ett tydligt språk att det är någonting att göra härvidlag för att söka få de unga att stanna hemma.

På grund av att det yrkande som herr Palmstierna framställde åtminstone efter vad jag kunde fatta till största delen överensstämmer med det yrkande som utskottet gjort, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till detsamma.

Herr Hamilton: Herr talman! När slutet är gott så är allting gott, plägar man säga och i sitt yrkande närmar sig dock herr Palmstierna mycket utskottets förslag. Utskottet framhåller i sin motivering att den utredning som begäres skall till huvuduppgift erhålla att undersöka att endast det verkligen fullt konstaterade behovet av statshjälp blir tillgodosett. Det förefaller mig att vad motiveringen säger där är ungefär detsamma som herr Palmstierna begär, inte fullt kanhända, men ungefär. Men vad den av honom anförda motiveringen beträffar så synes mig hans skäl vara egendomliga, och de förråda att han verkligen icke varit inne i själva frågan. Och det erkänner jag är förlätligt för en person som tillhör ett mera bärkraftigt stort samhälle. Jag skulle emellertid vilja be honom, för att han till ett annat år skall förstå frågan, att han på försök ville utreda huru Stockholms stad skulle se ut, uppdelad i ett par hundra kommuner med ett invånarantal varierande från några hundra till några tusen, med åliggande för var och en av dessa kommuner att underhålla sina fattiga, bekosta undervisningen för skolbarnen och avlöna en präst. Jag är förvissad om att den provkarta som då skulle upprullas för honom skulle visa, att en kommun på Söder t. ex. skulle omfatta ett stort antal skolbarn, många fattiga

*Ang. lindring
av kommunernas ekonomiska bördor.*
(Forts.)

Ang. lindring
av kommu-
nernas ekono-
miska bördor.
(Forts.)

och mycket få skatteobjekt. Och att däremot en kommun på Östermalm, vid den förmögna Strandvägen, då skulle visa, att i den befunde sig inga fattiga, ett fåtal barn som behöva folkskolundervisning och ett överflöd på skatteobjekt. Jag tror att han skulle sluta med att bli övertygad om att de rika i staden komma att betala mycket små skatter till statsändamål — och dit räknar jag skola, kyrka och fattigvård — men att de fattiga kommunerna i utkanterna skulle betungas av oerhörda skatter. Och likväl, för att denna provkarta skall överensstämma med förhållandena i landet i dess helhet, så måste man nedbringa Stockholms skatteförmåga med 80 procent till 20 procent av vad den nu är — ty sådan är skatteförmågan på landsbygden — och öka folkskolebarnens antal med 100 procent.

Må det nu också tillåtas mig göra en jämförelse mellan huvudstaden och landsbygden, och jag väljer då Kalmar läns landsbygd, eftersom två av reservanterna ha sin hemort därstädes. Jag skall hålla mig uteslutande till folkskolan, som ju otvivelaktigt är ett statsändamål. Det visar sig, att den årliga kostnaden för undervisning av ett folkskolebarn i Stockholm uppgår till i runda tal — jag använder endast runda tal, och det är här fråga om *kommunens* utgifter för folkskolan — 100 kronor, men på Kalmar läns landsbygd endast till 20 kronor. Det är visserligen sant, att kostnaderna överhuvud taget alltid ställa sig högre i huvudstaden än på landsbygden, men orsaken till den stora skillnaden torde dock ligga däri, att folkskolundervisningen i Stockholm är vida överlägsen den på Kalmar läns landsbygd. Men oaktat denna stora skillnad i kostnaderna, så visar det sig, att utgifterna per bevillningskrona för folkskolan på Kalmar läns landsbygd i medeltal går till tre gånger så mycket som i Stockholms stad. Man kan nu fråga: hur kommer detta sig, vad är orsaken härtill? Jo, orsaken är den, att barnantalet på Kalmar läns landsbygd är så mycket större än i Stockholm, det uppgår nämligen på Kalmar läns landsbygd till 150 per tusen invånare, men i Stockholm till endast ungefär hälften, eller omkring 75. Vidare förorsakas detta förhållande därav, att den ekonomiska bärkraften, fördelad på hela invånarantalet, är ungefär tio gånger så stor i Stockholm som på Kalmar läns landsbygd. Den uppgår nämligen i Stockholm till över 1,000 kronor per individ men på Kalmar läns landsbygd endast till något mer än 100 kr. Och uppdelar man den beskattningsbara inkomsten på de undervisade barnens antal, så kommer man till det märkvärdiga resultatet, att en beskattningsbar inkomst av 13,800 kronor i Stockholm har samma uppgift att fylla som en beskattningsbar inkomst av 750 kronor på Kalmar läns landsbygd, nämligen att bekosta undervisningen för ett folkskolebarn.

Vad har nu detta haft till följd? Klart är, att folk helst drager sig ifrån sådana trakter på landsbygden, där folkskolan står på en låg ståndpunkt, där fattigvården är otillfredsställande och där skattebördorna äro så stora, att kommunerna äro

förhindrade att vidtaga några åtgärder för sin egen utveckling. Det visar sig också, att avfolkningen har blivit avsevärd just i Kalmar län. År 1890 hade länet 205,000 invånare. Oaktat nativitetsöverskottet har varit det normala och man således skulle kunnat tänka sig, att befolkningen på grund av detta nativitetsöverskott skulle ha ökats, så har den i stället nedgått till 190,000 invånare, vid 1910 års utgång, d. v. s. under 20 år minskats med 15,000. Nu är ingalunda Kalmar läns landsbygd bland de sämst lottade, utan det finns många andra trakter av vårt land, som äro ännu sämre ställda, och vad jag nu anfört var medeltal för kommunerna; i vissa kommuner äro förhållandena naturligtvis vida sämre än i andra.

Nu kan man fråga: Ja, men är icke folkskolan en kommunal angelägenhet? Bör icke kommunen själv sörja för den? Därpå svarar jag nej. Och jag gör detta på grund av den stora omflyttning, som årligen äger rum mellan de olika länen. Denna omflyttning uppgår till mellan 8 och 10 procent, och jag tror, att den i Kalmar län överstiger 10 procent. Och vilka är det som flytta? Jo, granskar man statistiken, så finner man, att av femårsklassen 10—15 år finnas i Kalmar läns landsbygd ungefär 20,000 personer, av årsklasserna 25—30 år har invånarantalet däremot sjunkit ned till 11,500. Gå vi så till vår huvudstad, så se vi, att av barnårsklasserna 10—15 år finnas, vill jag minnas, 21,000 och av den arbetsföra klassen 25—30 år 39,000. Det visar sig alltså, att det är landsbygden, som bekostar undervisningen för huvudstadens invånare, och jag tror, att över hälften av Stockholms invånarantal, hava dit inflyttat vid äldre år. Nu har jag tagit Stockholm såsom exempel, därför att det ju är bäst situerat. Göteborg har det också väsentligt bättre ställt än landsbyggen, och för övrigt även de flesta andra städer. Säkert är, att skall icke Sveriges landsbygd på många håll avfolkas, så måste åtgärder vidtagas däremot, och bland dessa åtgärder, är den nu föreslagna ett led. Därest den tavla jag nyss rullade upp rörande Stockholm, utvisande en provkarta på orättvisa och ojämna skatter för huvudstadens del, varit en verklighet, tro ni då, mina herrar, att det hade dröjt många år, innan dylika skatteorättvisor hade blivit avhulplna? Hade icke ropet att få dessa orättvisor hävda gjort sig så starkt gällande, att staten måst ingripa och åstadkomma förändringar? Ja säkerligen. Men när det gäller landsbygden fäster ingen sig därvid: i tiotal år ha motionerats i kamrarna för att få missförhållandena ändrade, men förgäves, ännu stå vi på samma ståndpunkt! Ja, till och med lantmän från Kalmar län stå oförstående inför detta spörsmål, som dock är ett av vårt lands viktigaste, nämligen att hindra avfolkningen av landsbygderna. Denna åtgärd, som här är föreslagen, är visserligen, som jag redan sagt, icke den enda, som kräves i sådant syfte, men det är dock en bland dem.

Jag har antecknat här en del av vad herr Palmstierna yttrade, men då han kom till ungefär samma slutresultat som utskot-

*Ang. lindring
av kommunernas ekonomiska bördor.*

(Forts.)

Ang. lindring
av kommu-
nernas ekono-
miska bördor.
(Forts.)

tet, så tjänar det ju icke mycket till att bemöta honom, utan jag vill sluta med att yrka bifall till herr Palmstiernas förslag, eftersom man därigenom kan nå åtminstone någonting i vårt syfte, fastän icke fullt ut vad vi velat. Jag vet emellertid, att denna kammare icke nu vill gå längre än till herr Palmstiernas förslag, att det är det enda, som kan förena partierna, och jag hoppas då för min del, att det skall kunna förena alla.

Herr Anderson i Knapasjö: Med anledning av vad som här yttrats av en talare vill jag säga, att det naturligtvis är riktigt, att fastigheter ofta kunna taxeras till betydligt högre belopp, än vad själva jorden är värd, kanske till mer än dess dubbla värde. Men detta strider icke alls emot mitt påstående, att jordbruksfastigheterna i allmänhet äro för högt taxerade i skogsbygderna. Jag vet mycket väl, att om en baggbölare köper en fastighet för skogens skull, så betalas den ofta med två-, tredubbla värdet, men sedan fastigheten blivit renrakad på skog, så är dess värde lika ofta under som över taxeringsvärdet. Härpå finnas många exempel, och då skogen ju icke kan avhöstas mer än en gång under varje levnadsålder, så är det ju i alla fall värdet av jorden, som man ordinarnt beräknar vid taxeringen. Det var endast detta jag ville säga.

Herr Bäckström: Då den slutkläm, till vilken herr Palmstierna yrkat bifall, realiter avser enahanda som utskottets förslag, såsom synes av utskottets motivering överst på sidan 35, så vill jag, för att enighet må uppnås och resultat möjligen kunna vinnas i medkammaren, återtaga mitt föregående yrkande och hemställa om bifall till herr Palmstiernas förslag, detta dock naturligtvis utan att jag därmed alls gillar hans motivering. Ty den var verkligen mer än mycket stadsmässig eller Stockholmsmässig och av den art, att den alls icke överensstämmer varken med de erfarenheter, som vi ha ifrån landsbygden, eller med de förhållanden, som vi veta där råda.

Herr Norman: Herr talman! Här har nyss hållits ett anförande av herr Palmstierna, i vars flesta delar jag för min del vill instämma. Herr Palmstiernas anförande var ju av ungefär samma innehåll, som de, som förut kommit fram från reservanternas sida. Och hela anförandet var lagt så, att dess slut egentligen borde ha blivit ett yrkande om bifall till reservationen. Herr Palmstiernas yrkande blev dock det underbara, att de, som här förut talat för motionen och för utskottets hemställan, stå upp och med en mun säga: herr Palmstiernas yrkande är ungefär detsamma som utskottets kläm och därför ansluta vi oss till detsamma. Det är ju verkligen ett något underligt betyg, detta. Jag vill emellertid, *med stöd av* vad herr Palmstierna i sitt anförande yttrat, fortfarande vidhålla mitt yrkande om avslag å utskottets hemställan och bifall till reservationen.

Det har nu från en ledamot på Kalmarbänken kommit fram några uppgifter, som tarva någon liten belysning. Min ärade länskamrat herr Runefors talade åtskilligt om, hur skattestrycket verkar hämmande. Ja, den saken äro alla ense om, och alla vilja vara med om att avhjälpa detta. Vi reservanter hava redan förut framhållit, att det vilja vi vara med om, men på vägar, som inom rimlig tid kunna föra till målet, icke på vägar, som kanske fjärma oss från detta mål. Herr Runefors kom också med en i någon mån underlig uppgift. Han stödde sin framställning bland annat på att så pass många stockholmare äro bördiga från Småland. Här finnas, sade han, »24,106 smålänningar, födda i Småland». Ja, det är ju klart, att de måste vara födda i Småland, annars hade de väl ej varit smålänningar! Det är alldeles riktigt. Men skall detta verkligen utgöra något bevis för att höga kommunalskatter i Småland orsakat flyttningen till Stockholm? Smålänningar finnas i hela världen, och äro överallt ansedda som duktigt folk, och jag tror icke, att det är till någon skada för huvudstaden, att den fått inflyttningar från Småland. Men jag kan icke vara med om att detta skulle vara något kännetecken på, att förhållandena äro dåliga i Småland eller speciellt i Kalmar län. I det avseendet vill jag också säga, att jag tror, att herr Hamilton något sämre känner till förhållandena i Kalmar län och på Kalmar läns landsbygd, sådana de i verkligheten gestalta sig, än de båda reservanter, bördiga från och bosatta i Kalmar län, som förut yttrat sig och som kunnat delvis stödja sin uppfattning på sina personliga erfarenheter från ort och ställe. De yttrade något helt annat angående Kalmar läns landsbygd, än vad herr Hamilton gjorde.

Herr Palmstierna har nu kommit med ett yrkande, som tycks ha utsikt att samla en stor del av kammarens ledamöter. Jag ber då att få fästa uppmärksamheten på att detta yrkande i viss mån är av den art, att man har skäl att tänka sig för en smula, innan man går med på ett bifall till detsamma. Herr Palmstierna ville, att hjälp skulle ges åt de betryckta kommunerna helst in natura. Bygg vägar i Norrland, yttrade han bland annat. Ja, skall Norrlands behov av nya vägar sammankopplas med frågan om lindring av det kommunala skattestrycket, då vet jag sannerligen icke, var det skall sluta. För övrigt är ju detta behov redan i viss mån genom särskilda anslag tillgodosett. Jag tror, att skall även denna sak tagas med i betraktande vid en utredning, så blir det nog mycket svårt att inom rimlig tid komma till ett resultat. Dessa bidrag till vägar i Norrland, till skolhus och broar o. s. v., som herr Palmstierna talade om, måste naturligtvis föregås av en utredning. Det måste finnas myndigheter, som bestämma, vem som skall ha anslagen, och grunda detta på utredningar, som skola föregå. Tror man verkligen, att man på detta sätt kan vinna någonting i tid, då vi nu i alla fall redan ha en kommitté, som

*Ang. lindring
av kommunernas
ekonomiska bördor.*
(Forts.)

Ang. lindring
av kommu-
nernas ekono-
miska bördor.
(Forts.)

samlat material, arbetar och följer en noga uppgjord arbetsplan. Uppdrages detta åt en annan kommitté, som icke har tillgång till kommunalskattekommitténs material, och som lägger arbetet på helt och hållet ny grund, då får man föga nytta av det arbete, som den nu sittande kommunalskattekommittén redan utfört, och vill man uppdraga det åt kommunalskattekommittén, så har ju denna kommitté själv franhållit, att ett sådant uppdrag skulle försena dess arbete. Och jag förmodar, att ingen vill påstå annat än att kommunalskattekommitterade själva äro bäst skickade att bedöma, huruvida ett uppdrag är ägnat att försena deras arbete eller ej, så mycket mer som de stödja detta sitt uttalande på erfarenheten från ett dylikt uppdrag, som gavs dem år 1912. Det heter ju här att »kommitterade kunna för sitt uttalande härutinnan åberopa erfarenheten från det utredningsarbete i anledning av tidigare, vid 1912 års riksdag ifrågasatt provisorisk lindring medelst statsbidrag åt särskilt skattetyngda kommuner, vilket arbete kommitterade hade sig anförtrott».

För att undvika en försening av frågan vill jag fortfarande vidhålla mitt förutvarande yrkande, och jag stöder detta fasthållande vid mitt yrkande i väsentlig mån på herr Palmstiernas här hållna anförande.

Jag ber, herr talman, att fortfarande få yrka bifall till reservationen.

Herr Pålsson: Herr talman, mina herrar! Jag tror herr Palmstierna ursäktar mig, i den händelse jag städse känner mig litet misstänksam, då han kommer med skänker till landsbygden. Och jag gör det kanske mer än vanligt i detta fall. Jag finner mig också ha en särskild anledning därtill på grund av att herr Palmstiernas motivering icke det ringaste stämde med hans slutyrkande. Och då herr Palmstierna, såsom redan den föregående talaren erinrat, uttalade, att ersättningen borde utgå på det sättet, att man byggde vägar åt dessa nödlidande kommuner, då tänkte jag, att hans intresse för denna sak väl närmast var ett dåligt skämt. Ty om den kommunala nöden i dessa kommuner icke upphör därmed att de få nya vägar, utan fortfar kanske en tjugufem år framåt, är det då meningen, kan man fråga, att ideligen bygga vägar i tjugufem år eller möjligen omväxlande en bro vart annat år och en väg vart annat år, till dess tiden är gången. Då jag nu emellertid närmare tagit del av herr Palmstiernas yrkande och icke kunnat finna, att däri ligger någon falskhet bakom, så torde jag till sist likväl kunna instämma i detta hans yrkande.

De reservanter, som här framlagt sina skäl för avslag å utskottets hemställan, ha kommit med uteslutande gamla välkända skäl. Frågan har varit uppe i många år och blivit alltmer belyst, men bland de skäl för avslag, som nu anförts, finnes icke ett enda nytt. Ja, de äro icke ens uppolerade, dessa skäl, utan precis desamma, som man fick höra för fem, sex år

sedan, och de skyla endast nödortfittigt de obotfärdigas förhinder, som säkerligen ligger bakom reservanternas yrkande.

*Ang. lindring
av kommu-
nernas ekono-
miska bördor.*

(Forts.)

Här har talats om den prästlönereglering, som redan här och där börjat träda i kraft och som, redan den, skulle verka utjämnande på den kommunala skattebördan. Det förhåller sig dock så, som herr Bengtsson i Norup sade, eller att denna avskrivning skall icke ske under loppet av tio år, utan den kommer att draga hela tjugu år. Om man då tager i betraktande, att de flesta lönerogleringarna icke skola taga sin början förrän långt fram på 1920-talet, och så räknar tjugu år därefter fram i tiden, så skulle således den kommunala skatteutjämning, som därigenom skulle kunna vinnas, icke ernås förrän på 1940- à 50-talet. Om jag icke minns orätt, så få vi prästlönereglering i den sista kommunen först 1942, och där kan således den kommunala skatteutjämningen göra sig gällande först 1962. Den sträcker sig alltså utöver två generationer. Detta skäl att icke göra något för dessa nödlidande kommuner synes alltså ganska egendomligt.

Det har redan förut uttalats, att de $\frac{9}{10}$ av folkskollärarlönerna, varmed staten bidrager, rakt icke är någonting nytt, som landsbygds kommunerna fått, då nämligen i stället brännvinsmedlen indrogos. Detta medförde alltså icke den ringaste hjälp.

Det enda område, där man verkligen kanske ganska snart kan vänta en skatteutjämning, är beträffande sinnessjuk- och sinnesslövården. Därvidlag har ju nämligen fattigvårdslagstiftningskommittén utarbetat ett förslag, att denna sinnessjuk- och sinnesslövård skall tagas om hand av landstingen, och klart är, att detta kommer att verka utjämnande.

Däremot kommer ålderdoms- och invaliditetspensioneringen ännu på lång tid icke att ha någon utjämnande inverkan. Den generation, som redan nu befinner sig i ålderdomshemmen och på fattiggårdarna, kommer ju icke att bli delaktig av denna pensionering, änskönt vi genom det i år framkomna förslaget visserligen kunna rycka undan alla dem, som äro över 67 år. Åtminstone 10, 12, kanske 15 år framåt få kommunerna dragas med den fattigbördan de redan nu ha. Och då synes det verkligen vara hög tid, att det göres en utredning angående bispningande av dessa nödställda kommuner. Icke heller det skälet för avslag kan jag därför finna bärkraftigt.

Det har visats genom siffror, att avfolkningen på landsbygden är stor, och att en orsak härtill säkerligen är de höga kommunalskatter, som finnas på sina håll. Det har ju visat sig — det framgår av siffror i betänkandet — att i de län, där de skattetyngda kommunerna ej uppgingo till $\frac{1}{10}$ av hela antalet kommuner, där har folkmängden i de skattetyngda kommunerna åren 1905—1910 minskat med 5,59 pro mille, under det att den på länets landsbygd i dess helhet ökats med 45,06 pro mille. Och i de län, där de skattetyngda kommunernas antal utgjorde minst $\frac{1}{10}$ men ej $\frac{1}{5}$ av hela antalet kommuner, där utgjorde folkökningen i de skattetyngda kommunerna under samma år minus

Ang. lindring
av kommu-
nernas ekono-
miska bördor.
(Forts.)

27,58 pro mille, under det att minskningen på länets landsbygd i dess helhet endast var 8,74 pro mille. Det visar sig således fullväl, anser jag åtminstone, att det just är i de skattetyngda kommunerna, som denna folkminskning är störst, och då bör man väl också se till att få saken avhjälpt, så att icke denna befolkningsminskning i de fattiga kommunerna alltjämt fortsätter.

Herr talman, då jag, oaktat herr Palmstiernas tal om sina vägar, blivit övertygad, att han menar allvar med sitt förslag, ber jag således att, även jag, få yrka bifall till hans förslag.

Herr Bengtsson i Norup: Herr talman! Ehuru jag icke kan gilla herr Palmstiernas motivering, så ber även jag att få återtaga mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan och i stället yrka bifall till herr Palmstiernas förslag.

Herr Hamilton: Herr talman! Blott ett par ord.

En representant från Kalmar län ansåg, att allting i nämnda län var väl beställt, och tycktes vilja göra gällande, att jag uttryckt mig på ett sätt, som möjligen kunde vara nedsättande för länet ifråga. Detta var ingalunda min mening, men jag får dock säga, att om representanterna från Kalmar län anse, att allt där är väl beställt, så måtte de verkligen ha små anspråk. Statistiken anger, att i vissa kommuner med avseende på fattigvården användes rotehjons- och omgångshjonssystemet, och detta är då sannerligen ingenting prisvärt. Jag tror, att fattigvårdslagstiftningskommittén i sitt nyligen avgivna utlåtande hemställer, att detta system måtte förbjudas. Och vad folkskolundervisningen beträffar, så har jag själv förvissat mig om att i flera skolor i detta län, halvtidsläsning florerar, sålunda att en uppsättning barn undervisas den ena veckan och en annan uppsättning den andra. Jag förmenar således, att stora anspråk måtte man icke ha, om man anser, att allt där är väl beställt. Vi lantmän borde beträffande landsbygdens folkskolundervisning och fattigvård höja våra anspråk litet varstades. Jag har icke påstått, att det icke finnes delar av Skåne, där det är lika illa ställt som i Kalmar län. Jag prisar icke heller förhållandena i Skåne; även där böra vi eftersträva att få det bättre.

Herr Palmstierna: Herr talman, bara ett par ord.

Herr Pålsson gav i sitt anförande tillkänna en uppfattning om förhållandet mellan stad och land, där man nästan fann en skynt av någonting fientligt. Vad skall sådant tjäna till, herr Pålsson! Jag tror, att stämningar av den beskaffenheten böra vi göra allt för att söka bortarbota.

Både herr Pålsson och herr Norman ha tydligen rätt mycket missuppfattat motiveringen i mitt anförande. Vad jag ganska skarpt polemiserade mot, var den *allmänna provisoriska utjämningen av skattebördan*. Jag försökte bevisa, att det långt ifrån är givet, att

man därmed når det mål man åsyftar. Jag gick således i mitt yrkande ifrån tanken på *skatten såsom vägledande* i och för sig, och riktade mig direkt på det, som är föremål för bekymmer och svårigheter. Herr Norman har nu yrkat avslag på detta. Jag vågar förutsetta att han icke är *representativ* för sitt parti.

*Ang. lindring
av kommunernas ekonomiska bördor.
(Forts.)*

Herr Johansson i Brånalt: Herr talman! Jag tror för min del, att alla kammarens ledamöter, vare sig de tillhöra det ena partiet eller det andra, livligt behjärta denna fråga. För min del gick jag till detta plenum i den avsikten att gå med på det förslag, som kunde anses fortast leda till det mål, som man avser att vinna, nämligen ett utjämning av den kommunala skattebördan. Jag tyckte icke om vare sig utskottets eller reservanternas yrkande.

Jag är emellertid övertygad om, att det icke förhåller sig så, som en min kamrat på Hallandsbanken yttrade, att de, som motsätta sig utskottets förslag, vilja handla i enlighet med den bibliska regeln, att den som haver skall givas ännu mer. Här emot vill jag protestera på det allra kraftigaste, ty jag är övertygad om, att det här icke finns någon, som låter den tanken vara vägledande för sig, då det gäller att taga ställning till denna fråga.

Här har nu från reservanternas sida anförts såsom ett skäl för avslag, att man därigenom i själva verket kommer fortare till det mål, som motionärerna och utskottet avser att vinna. Jag tror också, att så verkligen kan vara fallet. Jag undrar, om vare sig motionärerna eller utskottets ledamöter tro, att Kungl. Maj:t kan, så att säga, på rak arm framlägga ett förslag för riksdagen utan att dessförinnan ha hört myndigheterna. Jag tror icke, att så är förhållandet. Jag tror i stället, att man fortare skulle ha nått målet, ifall utskottet hade föreslagit en skrivelse till Kungl. Maj:t med betoning av önskvärdheten, att kommunalskatteskommittén vidtog sådana åtgärder, att de mest skattetyngda kommunerna finge fortare någon hjälp till att bära de bördor, som tynga dem i skattehänseende. Det är den uppfattning jag åtminstone har om frågan.

Nu vill jag icke här — och jag tror mig icke heller till det, och kanske det icke för övrigt skulle ha framgång — framställa något sådant förslag. Men det är åtminstone den tanke jag har om hur man fortast skulle komma till det mål vi alla sträva efter och som är ovillkorligen nödvändigt att vinna. De skäl som motionären herr Hamilton här framfört vill jag till alla delar instämma i, då det gäller grundorsakerna och nödvändigheten att komma till en snar utjämning. Jag vill ha sagt detta, men jag har intet yrkande att göra. Och jag är mycket tveksam, hur jag skall ställa mig i den blivande omröstningen, för jag vill att man skall gå den väg, som fortast leder till målet. Men vilken är det?

Aug. Lindring
av kommunernas
ekonomiska
bördor.
(Forts.)

Härmed var överläggningen slutad. Efter det herr talmannen givit propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) avslag därå och bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen samt 3:o) bifall till det av herr Palmstierna under överläggningen framställda yrkandet, fattade kammaren beslut i enlighet med sistnämnda proposition; och skulle, jämlikt § 63 riksdagsordningen, detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 2.

Aug. en sammankomst
mellan samtliga
ledamöterna
i svenska och
danska riksdagarna
samt
norska stortinget.

Å föredragningslistan fanns härafter upptaget andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 10, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om åstadkommande av en sammankomst av de svenska och danska riksdagarnas samt det norska stortingets ledamöter.

Uti en inom andra kammaren avgiven, till dess femte tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 178, hade herr *Lindhagen m. fl.* yrkat, att riksdagen ville hemställa att Kungl. Maj:t måtte inbjuda danska riksdagens och norska stortingets samtliga ledamöter att jämte svenska riksdagens medlemmar sammankomma för att överlägga och eventuellt besluta om de rättsgrundsatser, som i de nordiska ländernas och mänsklighetens intresse borde enligt deras uppfattning från de nordiska länderna framföras och göras gällande vid den stora slutuppgörelsen efter världskriget, ävensom vidtagna erforderliga åtgärder för att detta möte snarast möjligt måtte komma till stånd på plats, som kunde befinnas lämplig.

Utskottet hemställde, att förevarande motion ej måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Reservation hade dock avgivits av herrar *Bengtsson* i Göteborg, *Höglund* och *Ericson* i Funäsdalen, vilka inom utskottet yrkat bifall till den i ämnet väckta motionen.

Efter uppläsandet av utskottets hemställan yttrade

Herr *Lindhagen*: Den förevarande motionen utgör en länk så att säga i en serie motioner, som jag tillåtit mig att väcka. De bygga allesammans och även den förevarande på den uppfattningen, att det någon gång skall bli en slutuppgörelse med anledning av den nuvarande världskrisen. Och i den slutuppgörelsen lära väl alla länder åtminstone i Europa på något sätt få vara med. Det är därför också av största betydelse, att det bildas en allmän opinion om hur denna sak skall behandlas och vilka grundsatser därvid skola tillämpas. Slutligen är det klart, att även om man till en början enskilt behandlar dessa frågor, måste det till sist dock bli ett officiellt framträdande på ett eller annat sätt genom de olika ländernas regeringar. Men för att dessa regeringar skola kunna tala på folkens vägnar så är det klart också, att de måste stå i sam-

klång med folkmeningen i länderna och särskilt med de representationer, som företräder densamma. Under sådana förhållanden är det väl av betydelse, att representationerna också börja röra något på sig, och särskilt är det behöfligt, därför att regeringarna, som erfarenheten visar, mera syssla och kanske också måste syssla med de närvarande bekymren, under det att folkrepresentationerna mera ha tillfälle att rikta sina blickar framåt. Ur dessa synpunkter tror jag det är särskilt viktigt för oss och i all synnerhet för de skandinaviska länderna såsom en enhet att bereda sig på ett dylikt framträdande.

Ang. en sammankomst mellan samtliga ledamöterna i svenska och danska riksdagarna samt norska stortinget.

(Forts.)

Om man tänker på hur det nu ställer sig i Europa, är det väl på det sättet, att de neutrala länderna måste få en ganska betydelsefull uppgift. De äro visserligen icke fullständigt neutrala. De äro delaktiga i vad som sker, som jag tillåtit mig uttrycka det, med sitt åskådningssätt, sina institutioner och sin ekonomi, men i alla fall deras blod flyter icke. Därför åtnjuta de således en viss betänketid och kunna något mera opartiskt bedöma, hur det hela gestaltar sig. Av de länder i Europa som nu egentligen kunna kallas neutrala, de tre nordiska länderna, Holland, Schweiz och Spanien, möjligtvis också Portugal, är det väl, förefaller det mig, de tre nordiska länderna, som ha de övertvägande möjligheterna att kunna göra sig på något sätt gällande. De ha en ganska aktad ställning, en gammal historia, som fäst uppmärksamheten på dem, och livliga förbindelser med de folk, som befinna sig för närvarande i kriget. Det skulle därför, förefaller det, vara en stor sak både för länderna själva och för det hela, om de så småningom övergäve den fullständiga neutralitet, som även består däri att man icke försöker bilda sig en uppfattning om och framträda i själva framtidsfrågorna.

Nu har ju som bekant ett sammanträde ägt rum mellan de tre nordiska rikenas konungar och utrikesministrar eller med andra ord regeringarna för att överlägga om denna sak. Det har enligt gammal diplomatisk praxis och delvis kanske också på grund av de nuvarande nödvändigheterna — ehuru jag säger delvis — varit av konfidentiell och hemlig natur. Dock har till sist beretts svenska riksdagen tillfälle att under tysthetslöfte och utan rätt till diskussion höra vad där förekommit. Då har med tillfredsställelse kunnat konstateras vad man genom själva sammanträffandet förmodade, nämligen att det bildats en sammanslutning mellan de tre länderna för att främja deras neutrala intressen under den pågående konflikten. Vi fingo också veta vad i det avseendet åtgjorts efter samråd mellan de tre regeringarna. Vad det består uti får man ju icke tala om offentligt, och detta är ett offentligt sammanträde, men så mycket får man väl säga, att av den redogörelsen framgick, att visserligen hade förhandlingarna rört sig om de nuvarande konfliktförhållandena och de åtgöranden som med anledning därav omedelbarligen påkallats, men den fråga, som beröres särskilt i denna motion och andra framställningar som gjorts enskilt här i landet, ha regeringarna ännu icke kommit fram till — vare sig det beror på att de icke hunnit eller haft tillfälle till det eller deras intresse icke riktats därpå — angelägenheten av att syssla med framtiden och de

Ang. en sammankomst mellan samtliga ledamöterna i svenska och danska riksdagarna samt norska stortinget.
(Forts.)

grundvalar, på vilka en slutlig fredsuppgörelse skall ingås, vilket ju även för oss är av allra största betydelse. Det förefaller då, som om det vore ganska nödvändigt att såsom ett komplement till detta Malmömöte de tre nordiska rikenas representationer också finge tillfälle att sammanträffa och rådgöra om denna viktiga sak, då de ju också äro, såsom jag tillät mig framhålla, de närmast intresserade och ha befogenhet att göra sig gällande och framkomma med tankar och förslag i ämnet.

Nu har denna sak framförts av nitton representanter i denna kammar i form av en motion, som slutar med den hemställan, »att Kungl. Maj:t måtte inbjuda danska riksdagens och norska stortingets samtliga ledamöter att jämte svenska riksdagens medlemmar sammankomma för att överlägga och eventuellt besluta om de rättsgrundsater, som i de nordiska ländernas och mänsklighetens intresse böra enligt deras uppfattning från de nordiska länderna framföras och göras gällande vid den stora slutuppgörelsen efter världskriget, ävensom vidtaga erforderliga åtgärder för att detta möte snarast möjligt må komma till stånd på plats, som kan befinnas lämplig». Det är klart, att man får vända sig även till regeringen, då riksdagen ej har befogenhet att omedelbart utträda utåt.

Denna sak kan icke sägas vara utan sin betydelse. I motionen har åberopats, att enligt vad som kommit till min kännedom, ett liknande förslag vid ett enskilt sammanträde med de flesta stortingsmedlemmarna i närvaro av norska regeringens samtliga medlemmar framförts i Norge, och jag har hört genom samtal med en stortingsmedlem och andra, att man tror, att åtminstone i Norge finnes stort intresse för detta, och förmodligen finnes det också i Danmark, om nämligen ett intresse därför framkommer ifrån Sverige.

Nu har det tillfälliga utskott, som jag för min del brukar beklaga mig över att det alltid intager en oförsonligt negativ ståndpunkt i alla dessa frågor, slagit så att säga rekord i det avseendet likaväl som i fråga om världsspråksfrågan förut. Förut har man beträffande dylika framställningar förmenat, att tidpunkten icke vore lämplig eller att saken vore vansklig o. s. v., men nu går utskottet på rent formella synpunkter. Bakom ett sådant formellt avstyrkande ligger i själva verket nästan alltid det stora bristande intresset för saken och för att någonting åstadkommes, ty annars kunde man väl icke motivera på detta sätt.

Utskottet börjar som alltid välvilligt och säger, att det är mycket önskvärt att samarbete kommer till stånd. I allmänhet tycker jag mindre om välvilliga motiveringar som sluta med avslag, utan då är det bättre att gå rakt på sak och bekänna, att man har en motsatt mening. Men det kan kanske ha sin betydelse för att man skall kunna kanske litet vänligare resonera om saken, om det börjas med ett så där litet vänligt anslag för att sedan sluta med att yrka avslag.

Egentliga skälet till att utskottet kommit till avslag är följande korta, precisa och enligt min uppfattning mycket underliga uttalande: »Det kan icke vara lämpligt att sammanföra samtliga

medlemmar i de tre riksförsamlingarna för att inför öppna dörrar, som synes vara motionärernas mening, dryfta och taga ståndpunkt till de ömtåliga frågor, som kunna väntas komma upp i samband med det blivande fredsslutet.» Varför skulle de öppna dörrarna behöva vara så avgörande för utskottet till en början? Om utskottet ansett de öppna dörrarna vara så farliga, kunde väl utskottet ha tillstyrkt förslaget med villkor, att sammanträdet skulle ske inför slutna dörrar. Så företagsamma få vi vara i de ordinarie utskotten. Men för övrigt, vem har sagt att det skulle ske inför öppna dörrar och icke slutna? Med kännedom om den sekretess och hemlighetsfullhet som alltid råder i diplomatiska ting, ha icke motionärerna, åtminstone icke jag, drömt om att detta sammanträde skulle ske inför öppna dörrar. Men utskottet har gripit efter detta som ett halmstrå, och för att kunna komma till ett avstyrkande har utskottet hittat på att motionärerna vilja naturligtvis, att det skall ske inför öppna dörrar; det måste vi tro, ty annars få vi inga skäl för vårt avslagsyrkande. Det är ju så barnsligt! Jag skulle vilja säga om detta utskottsutlåtande detsamma som om utlåtandet i världsspråksfrågan, att jag skulle gärna sett, att jag fått hjälpa utskottet att skriva en motivering mot förslaget, vilken man någorlunda kunde taga på allvar.

Nästa skäl är detta: »Motionärerna ha icke heller givit någon antydning om, under vilka former denna sammankomst skulle äga rum eller på vad sätt eventuella beslut av densamma skulle kunna få någon för de olika länderna statsrättsligt bindande betydelse.» Om utskottet nu varit lika besjälade av förslaget såsom motionärerna, men funnit, att det var en brist i motionen, att man icke angivit formerna, då skulle väl utskottet skyndat sig att tillägga vad som brister. Så göra vi t. ex. i lagutskottet. När vi tycka, att en motion är behjärtansvärd till sitt syfte, och finna, att det felas något med avseende på formerna, så skynda vi oss att i motiveringen lägga till förslag till sådana former. Men utskottets ledamöter måtte för övrigt aldrig varit med på något sådant här sammanträde eller kongress och sett, under vilka former man där arbetar. Det tillgår ju så, att alla medlemmarna sammankomma i ett rum och där själva bestämma sin dagordning. I detta fallet skulle väl denna på förhand ha förberetts genom kommitterade eller de tre ländernas regeringar. Sedan man på det sättet fått en dagordning, begär man ordet, och så fattar man beslut allt eftersom diskussionen giver anledning till, och så kommer man till ett resultat. Så går det alltid till, och icke behöva väl motionärerna upprepa allt detta, för att utskottet skall förstå en så enkel sak.

Så är utskottet bekymrat över att motionärerna icke angivit, hur detta skulle få någon »statsrättsligt bindande» betydelse. Men icke ha motionärerna velat skapa någonting som är statsrättsligt bindande. De ha endast velat skapa en opinionsyttring, som regeringarna sedan kunna taga den hänsyn till som de finna lämpligt. Det är en vanlig petitionsrätt som man vill begagna, men som i detta fall icke sker officiellt och i riksförsamlingarna utan enskilt. Det är aldeles som på en kongress. Man beslutar en opinionsytt-

Ang. en sammankomst mellan samtliga ledamöterna i svenska och danska riksdagarna samt norska stortinget.

(Forts.)

*Ang. en sam-
mankomst mel-
lan samtliga
ledamöterna
i svenska och
danska riks-
dagarna samt
norska stor-
tinget.*

(Forts.)

ring och framför den till dem, som ha befogenheten att sätta den i verket. Men statsrättsligt bindande! Icke är det meningen med detta möte att söka åstadkomma någonting med statsrättsligt bindande verkan, så mycket kunde väl utskottet åtminstone förstå.

Så säger utskottet: »Och endast ett diskuterande under detta möte med över 700 riksdagsmän från tre länder anser utskottet icke kunna leda till något praktiskt resultat.» Några ledamöter inom utskottet ha väl varit med på någon annan internationell konferens. Herr Löwegren t. ex., som tillhör majoriteten, har tillsammans med mig bevistat en internationell socialdemokratisk kongress i Köpenhamn. Där var det över 1,000 ombud, och det ansågs gå för sig att överlägga och besluta och även förena sig om vad som ansågs vara mycket viktiga beslut. Varför skulle det icke gå för sig med 700 deltagare, vad som kan ske med 1,000? Det förstår jag icke, särskilt då det gäller sådana viktiga frågor.

Så står det i utskottsutlåtandet, att ett sådant möte skulle vara förenat med säkerligen rätt betydande kostnader. Ack ja! Alla andra kongresser kunna ju bekostas, och det här skulle väl vara en lika viktig kongress som de andra. Men att detta utskott verkligen kan jämlra sig över kostnaderna! När ni gladeligen bevilja 20, 30 miljoner i försvarskostnader vecka efter vecka och miljonerna rulla, då jämlra ni er samtidigt för de små kostnaderna för en fredskongress för att främja fredssaken. Det är verkligen hopplöst. Jag undrar, hur det är med svenska folket egentligen, som vill spela en så underordnad roll och letar efter så barnsliga motiver för att komma från en stor och viktig sak. Om utskottet sagt, att alla sådana här invändningar kan utskottet icke gilla; de betyda blankt ingenting; dem kan man mycket väl övervinna; men vi tro icke, att riksdagen har någon anledning att blanda sig i denna sak, utan vi hålla på vår konstitution och att regeringen skall sköta detta ensam; eller också om utskottet sagt, att de nordiska länderna äro så obetydliga, så att de icke böra blanda sig i detta o. s. v., o. s. v. i den riktningen: då hade jag förstått utskottet åtminstone någorlunda! Men de skäl som utskottet här anfört antyda ju i själva verket, att utskottet haft svårt att få några verkliga sakskaäl och därför letat med ljus och lykta för att finna ut de allra mest futtiga småförhinder för att slippa ägna saken en allvarlig uppmärksamhet.

Nu se vi också i dagens tidningar och även i gårdagens, att en kongress av representanter för kvinnor från olika länder i Haag beslutat, att här måste man gå till någon handling. Det har särskilt framhållits, att det varit en tillfredsställelse, att just dessa kvinnor, de flesta utan rösträtt och utan »statsrättsligt» bindande betydelse för att begagna utskottets uttryck, att de kunna oberoende av formerna och fördomarna taga ett initiativ, på vilket mänskligheten väntar. Även detta initiativ har utmynnat i en opinionsyttring, som sedan skall framföras till respektive länders regeringar med uttalad önskan, att regeringarna måtte i tid överväga och i den slutliga uppgörelsen gå fram med ett program för de grundvalar, varpå en varaktig fred och ett organiserat världssamhälle i framtiden kan

byggas. Det är klart, att detta bör skötas med omtanke och kanske försiktigt till en början, men allt mer och mer får man växa sig in i den uppgiften, så att den kan taga form och gestalt och slutligen leda till någonting.

På dessa skäl ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationens kläm, som är densamma som motionens.

Herr Liljedahl: Herr talman! Jag skall icke alls ingå på någon vederläggning av vad den föregående talaren yttrat. Jag vill blott protestera emot vad han här nämnde, att utskottets motivering skulle vara välvillig. Det finns icke en enda rad i motiveringen, som ställer sig välvillig mot den motion som här blivit väckt!

Jag skall inskränka mig till att säga, att då motionären beskyllder utskottet för naivitet, så kan väl den anklagelsen kastas tillbaka på motionären själv. Jag finner det vara en i högsta grad oförnuftig tanke att samla tillhoppa till en enda plats 700 riksdagsmän från Sverige och Danmark och stortingsmän från Norge för att taga hand om nordens utrikespolitik i samband med fredsslutet. Jag tror, att de nordiska regeringarna sköta den saken bäst själva. De ha hittills gjort det på ett sätt, som vunnit alla partiers sympatier såväl i Sverige som i Norge och Danmark.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindhagen: Jag uppfattade det verkligen som ett försök till välvilja, då i början av första stycket till utskottets motivering säges, att »utskottet finner det önskvärt, att samarbete mellan de skandinaviska länderna åvägabringas i så stor utsträckning som med Sveriges intresse kan vara förenligt; detta gäller tvivelsutan även utrikespolitiken och särskilt under nu rådande förhållanden». Nu har den siste talaren förklarat, att det var icke alls meningen att därmed visa någon slags välvilja emot motionen, och han framhöll uttryckligen, att det var det mest oförnuftiga man över huvud taget kunde tänka sig att nu sammanföra de tre nordiska ländernas representationer för att i denna världskris verkligen överlägga och komma till samråd om vad som från vår sida bör göras för att vad på oss ankommer medverka till en förnuftig avveckling av det hela. Då får jag verkligen medgiva, att gör sig den uppfattningen gällande, tror jag också, att dessa länder äro inkompetenta att sköta en sådan uppgift. Det är naturligtvis klart, att därtill fordras, att man känner sin betydelse och kännet värdet av att man slår ett slag för en stor sak, och att man icke sitter stilla och bara skär pipor i vassen i en liten vrå av världen och icke gör någonting, utan vansläktas från sina gamla vikingatraditioner och blir ett folk utan betydelse, som får finna sig i vad andra göra. Då medgiver jag, att med den utgångspunkten, som tycks vara den siste talarens, är det högst oförnuftigt att begära, att ett så beskaffat folks

Ang. en sammankomst mellan samtliga ledamöterna i svenska och danska riksdagarna samt norska stortinget.

(Forts.)

Ang. en sammankomst mellan samtliga ledamöterna i svenska och danska riksdagarna samt norska stortinget.
(Forts.)

representanter skola sammankomma och överlägga om sina livsintressen. Emellertid har jag en annan uppfattning om det svenska folket eller åtminstone om dess uppgifter, och därför herr talman, vidhåller jag mitt yrkande.

Herr Rydén i Malmö: Herr talman! Själva grundtanken i denna motion, att nordens riksdagar och regeringar skola arbeta i samförstånd och endräkt så långt det är möjligt för att åstadkomma ett gemensamt uppträdande, den omfattas helt säkert av alla ledamöter av denna kammare, och så tillvida följes naturligtvis motionen med sympatier. Men för min del måste jag säga, att det förslag som är framlagt i denna motion att praktiskt söka giva en form åt de önskingar som besjåla oss är så olyckligt, att jag för min del icke kan understödja detsamma. Det lär väl icke kunna bestridas, att en sammankomst av alla riksdagarnas samtliga ledamöter för dryftande av de angelägenheter, som här beröras i motionen, är en i hög grad opraktisk anordning. Och för min del får jag verkligen ifrågasätta, om det ur ren nordisk endräktssynpunkt skulle vara lyckligt, om man exempelvis från Sverige till ett sådant sammanträde skickade en del av våra element i första kammaren. Jag fruktar att i så fall den sista villan kunde bli värre än den första. Även ur ren vänster- och fredssynpunkt är denna tanke icke lyckligt funnen, och därför ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindhagen: Det är så olika uppfattningar man har om vad som är praktiskt. Herr Rydén anser ju i allmänhet det praktiska vara att hålla sig så mycket som möjligt till jorden så att säga och icke sväva ut på något sätt i det blå. Och det ligger ju åtskilligt i detta också. Men jag tror, att man får förena bägge sakerna och det i synnerhet i en sådan situation som den närvarande. Man minns, huru under unionskrisen, som även om den icke var ett verkligt krigstillstånd dock var en kris, som för oss påminner något litet om den nuvarande världskrisen, huru det ansågs praktiskt och var praktiskt, att alla riksdagens ledamöter och däribland även första kammarens ledamöter kommo tillsammans i ett rum för att man under det gemensamma intrycket av den stora faran skulle kunna enas, visserligen icke på partisynpunkter, som den sista talaren fäste ett sådant avseende vid. De senare har jag alldeles förbisett här, ty det medgiver jag, att skall man fortfarande bara tala om vänster och höger och partier, när det gäller världskrisen, då går det sönder. Jag hade verkligen tänkt mig, att man någon gång skulle kunna lämna partigångarskapet, att man skulle någon gång under intrycket av stora händelser av allmän betydelse kunna packa in partikappsäcken, och att i stället människorna oavsett vilket parti de tillhörde komme tillsammans och sökte förnuftigt komma till ett praktiskt resultat även i det betydelsefulla. Detta skedde 1905, oavsett partiställningen, och då fick även

första kammaren vara med. Det borde kunna hända, att vid en sådan sammankomst som den nu ifrågasatta samma anda skulle kunna göra sig gällande, samma resultat uppnås. Om det då, 1905, gick an för svenska riksdagen i dess helhet, blir saken icke mindre praktisk, ifall man därtill lägger de två andra ländernas parlament, då ju den sak, som det nu gäller, rör dem alla. De ha då tillfälle att endräktigt kunna komma till ett allmänmänskligt resultat med åsidosättande av partiresultatet. Det är sådana ögonblick, som icke skola försummas. Jag är livligt övertygad om, att det svenska folket kommer att försumma det. Jag beklagar detta, men jag har i alla fall för min ringa del gjort vad på mig ankommer, för att icke att sådant fruktbart tillfälle skall fruktlöst åsidosättas.

Ang. en sammankomst mellan samtliga ledamöterna i svenska och danska riksdagarna samt norska stortinget.

(Forts.)

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den av herr Bengtsson i Göteborg m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Då votering emellertid begärdes av herr Lindhagen, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller femte tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den av herr Bengtsson i Göteborg m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Omröstningen utföll med 124 ja mot 23 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 3.

Vidare förekom till behandling statsutskottets utlåtande, nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av Karlbergs kungsgård m. m. samt en i ämnet väckt motion.

Ang. försäljning av Karlbergs kungsgård m. m.

I en den 26 mars 1915 till riksdagen avlåten, till statsutskottet för förberedande behandling överlämnad proposition, nr 106, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över lantförvarsärenden samma dag, föreslagit riksdagen medgiva:

Ang. försäljning av Karlbergs kungsgård m. m.

(Forts.)

att den nu å Karlbergs kungsgård förlagda krigsskolan finge å tid, som framdeles bestämdes, förläggas till Järvafältet;

att den av krigsskolan nu disponerade marken — Karlbergs kungsgård och den därunder lydande s. k. Solnaskogen samt det till krigsskolan upplåtta området av lägenheten Stenbrottet — finge, i den ordning och med de undantag, som framdeles kunde vardas av Kungl. Maj:t och riksdagen bestämda, försäljas;

att av de inflytande försäljningsmedlen finge tagas i anspråk dels 1,300,000 kronor för vissa, i statsrådsprotokollet närmare angivna markförvärv till Järvafältet, dels ock det belopp, som framdeles kunde av riksdagen beviljas till uppförande å nämnda fält av nytt etablissemang för krigsskolan;

att återstående försäljningsmedel finge, på sätt Kungl. Maj:t och riksdagen framdeles bestämde, disponeras huvudsakligen för lantförsvarets behov; samt

att, i mån av behov, de medel, som erfordrades till gäldande av kostnaderna för nämnda markförvärv till Järvafältet, högst 1,300,000 kronor, finge efter Kungl. Maj:ts beprövande av arméförvaltningen eller statskontoret förskjutas av tillgängliga medel.

Härjämte hade herr *Lindhagen* i en inom andra kammaren väckt, till statsutskottet remitterad motion, nr 220, hemställt, att i första rummet Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av Karlbergs kungsgård med mera icke måtte av riksdagen bifallas; men, om detta yrkande ej kunde vinna avseende, att riksdagen ville medgiva försäljning av kungsgårdens ifrågavarande mark, inköp av de nya egendomarna och krigsskolans förflyttning allenast under uttryckligt villkor att dels det försålda området anordnades till trädgårdsstad för såväl egna hem som bostäder till uthyrning samt med bibehållande av slottet jämte ett lämpligt område där omkring såsom ett historiskt minnesmärke, dels de därigenom enligt beräkning inflytande medlen försloge till krigsskolans förflyttning och egendomarnas inköp och dels odlingen å de senare och å Järvafältet i sin helhet i stort sett hölles vid makt i minst lika omfattning som före samtliga egendomarnas försäljning till staten.

Utskottet hemställde, att riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition och med avslag å herr Lindhagens ovanberörda motion, måtte

I medgiva, att den nu å Karlbergs kungsgård förlagda krigsskolan finge å tid, som framdeles bestämmes, förläggas till Järvafältet;

II för inköp av egendomarna Säby, Bög, Knista och Väsby med underlydande fastigheter jämte annan mark för utökning av Järvafältet bevilja ett anslag under fjärde huvudtiteln av 1,300,000 kronor och därav på extra stat för år 1916 anvisa ett belopp av 768,000 kronor med rätt för Kungl. Maj:t att därav under år 1915 förskjuta erforderligt belopp; samt

III i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utarbета och för riksdagen framlägga en så vitt möjligt

fullständig plan för den framtida användningen av de av krigsskolan disponerade områdena, upptagande ej mindre uppgift å de delar av desamma, som ansåges böra reserveras för statsändamål eller eljest från försäljning undantagas, än även den ungefärliga ordningsföljd, i vilken försäljningen av de olika områdena vore avsedd att äga rum.

Ang. försäljning av Karlbergs kungsgård m. m.
(Forts.)

Vid utlåtandet var emellertid fogad reservation av herrar *Asplund*, *Thorsson*, *Rydén* i Malmö, *Eriksson* i Grängesberg, *Anderson* i Råstock och *Sävström*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att, i anledning av Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition och herr *Lindhagens* förutnämnda motion,

I) riksdagen måtte medgiva, att den nu å Karlbergs kungsgård förlagda krigsskolan finge å tid, som framdeles bestämdes, förläggas till Järvafältet;

II) Kungl. Maj:ts förslag om inköp av egendomarna Säby, Bög, Knista och Väsby med underlydande fastigheter jämte annan mark för utökning av Järvafältet icke måtte vinna riksdagens bifall;

III) riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utarbета och för riksdagen framlägga en så vitt möjligt fullständig plan för den framtida användningen av de av krigsskolan disponerade områdena, upptagande ej mindre uppgift å de delar av desamma, som ansåges böra reserveras för statsändamål eller eljest från försäljning undantagas, än även den ungefärliga ordningsföljd, i vilken försäljningen av de olika områdena vore avsedd att äga rum.

Utskottets hemställan föredrogs, varefter

Herr *Sävström* yttrade: Herr talman, mina herrar! Såsom herrarna finna ha de socialdemokratiska ledamöterna i statsutskottet avgivit en reservation vid det nu föreliggande utlåtandet. Då andra kammaren i fjol behandlade Kungl. Maj:ts och statsutskottets hemställan om försäljning av Karlbergs kungsgård och utökning av Järvafältet, uttalades från flera håll önskvärdheten av, att Kungl. Maj:t måtte utarbета och framlägga en plan över den ifrågasatta förflyttningen och i övrigt angiva, dels vilka områden av Karlbergs kungsgård, som skulle disponeras av staten, dels också huruvida icke annan upplåtelseform än försäljning kunde visa sig lika eller mera fördelaktig. Framför allt ville man förebygga jobberi och spekulation vid en eventuell försäljning. Någon sådan plan föreligger emellertid icke i den proposition, som har inkommit till riksdagen i år.

Men dessutom voro meningarna också delade angående försäljningsmedlens användning. Reservanterna framhöllo förlidet år, att på det sätt, som utskottet då föreslagit, skulle medel komma att tillfalla lantförsvarets fond, som egentligen borde tillfalla domänfonden. Nu har utskottet denna gång icke velat taga ställning till frågan om försäljning. Därmed har man också tills-

Ang. försäljning av Karlbergs kungsgård m. m.

(Forts.)

vidare icke behövt göra något uttalande angående dispositionen av försäljningsmedlen. Det står nämligen i utskottets utlåtande på sidan 4: »Förrän en sådan plan, varom nyss nämnts, föreligger, anser utskottet det icke heller lämpligt, att riksdagen fattar beslut i fråga om Karlbergsområdenas framtida försäljning. Av denna utskottets ståndpunkt till frågan om själva försäljningen följer, att något utskottets yttrande angående dispositionen av de försäljningsmedel, som framdeles må komma att inflyta, icke nu påkallas.»

Under sådana förhållanden hava vi icke velat motsätta oss ett principiellt beslut om krigsskolans förflyttning, och det var icke heller på den punkten, som meningarna i fjol bröto sig mot varandra. Vi äro således överens om, att krigsskolan bör förläggas till Järvafältet. Men annorlunda ställer det sig med frågan om det föreslagna inköpet av ytterligare mark för utökning av det nuvarande exercisfältet. På denna punkt yrka vi reservanter ett rent avslag, och vi hava icke blivit övertygade om nödvändigheten av att inköpa de i förslaget omnämnda egendomarna.

Beträffande denna fråga har herr Lindhagen i sin motion framhållit det oriktiga i, att odlad jord utlägges till militära övningsfält, och detsamma hava också vi sagt i vår reservation. Men utskottet hänvisar till arméförvaltningens uttalande i propositionen, där det talas om, att jordbruket visst icke behöver åsidosättas, därför att det här skall bliva övningsfält. Det är icke utesiutet. säger denna militära myndighet, att vissa delar av området kan bliva föremål för en mera intensiv och givande odling än vanligt jordbruk. Jag är ingen jordbrukare och kan således icke bedöma denna sak, men nog tvivlar jag mycket starkt på denna uppgift.

Trots dessa påståenden tror jag emellertid, att man inom utskottet har varit ganska osäker om, huruvida icke denna kammare skulle komma att motsätta sig detta köp. Därför har man uppdelat anslagssumman i flera poster och på detta sätt gjort det hela litet mera aptitligt, och för att yttermera försäkra sig om framgång har utskottet lagt frågan på det sättet, att den i sista hand skulle kunna genomdrivas med gemensam votering. Som herrarna finna, ha också de liberala ledamöterna i utskottet förenat sig med högern; de ha således gått tillsammans i båda dessa frågor. Jag förmodar dock, att denna samverkan icke skall bliva »fruktbarande». Det hade säkerligen varit bättre, om de liberala följt oss.

Emellertid förstår jag nu, att man emot oss reservanter skall komma att invända, särskilt från liberalt håll, att fränsett behovet av en utökning är det i alla fall en god affär för staten att köpa dessa egendomar. Priset är ju icke och bör icke verka avskräckande, och för övrigt kan det om cirka 50 år vara bra att besitta dessa egendomar i huvudstadens omedelbara närhet. Jag vet, att herr Nilson i Örebro resonerar på detta sätt. Naturligtvis förstår jag, att det går mycket bra att motivera kravet.

Jag har också i vinter suttit i statsutskottets första avdelning och vet, hur skickligt och bra man kan motivera alla krav för militära ändamål. I varje fall säger man, att det är nödvändigt, absolut nödvändigt, och på samma sätt även nu. De militära myndigheterna förklara, att Järvafältet icke är tillräckligt för artilleriets skjutövningar därute, trots att man nu förfogar över ett område på, om jag icke missminner mig, omkring 6,400 tunnland.

Jag tror för min del, att det är nödvändigt att börja sätta en gräns för de militära anspråken, och den summa, det här är fråga om, bör också väcka betänkligheter även på liberalt håll. Jag tycker, att flertalet av denna kammare borde betänka sig mer än en gång, innan de nu gå att bevilja ett anslag på 1,300,000 kronor, av vilka medel redan nu begäras 768,000 kronor. Den, som kan votera för detta anslag i dessa tider, den må göra det. Jag kan icke göra det.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr vice talmannen, som under herr Sävströms anförande övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, gav härfpå ordet åt

Herr E. A. Nilsson i Örebro, som yttrade: Herr talman! Till en början ber jag att få konstatera, att utskottet är fullkomligt enigt beträffande 1:a och 3:e punkten, såsom den föregående ärade talaren anför. Striden gäller sålunda allenast andra punkten i utskottsbetänkandet.

Vidare anhåller jag att, i anledning av vad den föregående ärade talaren yttrat, få säga, att det synes mig vara alldeles oriktigt att göra denna fråga till någon som helst politisk parti-fråga. Frågan synes mig vara av en annan natur, av en annan innebörd. Det är företrädesvis en lämplighetsfråga. Det förhåller sig ju så, att även om reservanternas ståndpunkt skulle av riksdagen godtagas, förändras icke i någon mån de sakskäl, som ligga bakom den uppfattning, som utskottsmajoriteten kommit till.

Reservanterna grunda sin ståndpunkt på egentligen två huvudskäl, som äro anförda i motiveringen för deras reservation och som den föregående ärade talaren närmare utvecklat. Det första skälet är det, att de anse, att det utrymme, som för vissa övningars bedrivande erfordras för krigsskolan, kan erhållas inom Järvafältets nuvarande område, och för det andra hysa de vissa betänkligheter mot att stora sträckor odlad jord utläggas för militära ändamål.

Beträffande då det första skälet, så framgår det alldeles otvetydigt av den utredning, som föreligger, att, om man tar hänsyn till de krav på övningsterräng, som föreligga för samtliga de vapen- och truppslag, som skola hava sina övningar förlagda till Järvafältet, fältet med sina nuvarande gränser ingalunda är tillräckligt.

Ang. försäljning av Karlbergs kungsgård m. m.
(Forts.)

Ang. försäljning av Karlbergs kungsgård m. m.

(Forts.)

Det område, som nu avses att genom expropriation förvärfvas, det område, som man kan kalla för Järfälla-Hästaområdet, är enligt den uppfattning, som vi hava kommit till inom avdelningen och sedan inom utskottet med undantag för reservanterna, av den beskaffenhet såväl till läge som med hänsyn till en del andra förhållanden, att det är oundgängligen av behovet påkallat att förvärva det, om övningarna skola kunna bedrivas på ett rationellt sätt.

Lika nödvändigt synes mig förvärvet av Säbyområdet vara. Jag som lekman har kommit till den bestämda övertygelsen, att dessa områdens förvärv helt enkelt är en nödvändig betingelse för att övningarna skola kunna på ett fältmässigt och rationellt sätt bedrivas. Då jag därjämte har den bestämda uppfattningen, att övningarna böra bedrivas på ett fältmässigt sätt, så kan jag icke komma till en annan ståndpunkt än den, att jag bör giva möjlighet till, att de skola kunna på detta sätt bedrivas. Jag kan icke försvara min ståndpunkt, om jag hävdar den meningen, att jag vill, att övningarna skola bedrivas på ett fullt fältmässigt sätt, men icke vill medverka till, att betingelserna för att övningarna fältmässigt bedrivas äro för handen.

Aterstår då Väsbyområdet, d. v. s. gårdarna Knista, Bög och Väsby. Jag har då vid prövningen av denna fråga funnit, att särdeles starka skäl tala även för inköp av detta område. Utan dess förvärv kan man nämligen icke med trygghet påstå, att man har ett område av den storlek, den belägenhet och med den terräng, som göra det möjligt att begagna övningsfältet som skjutfält för fältartilleriet. Vi få nämligen icke förbise, att om också skottvidden för vårt fältartilleri för närvarande håller sig vid omkring 4- å 5,000 meter, så går utvecklingen allt mer och mer i den riktningen, att skottvidden ökas. Jag har i den militära litteraturen sett uppgivas, att det franska fältartilleriet för närvarande har en skottvidd på 6- å 7,000 meter. Den föregående talaren yttrade, att man bör sätta en gräns för de militära kraven, och det synes mig också vara behöfligt, men för den skottvidd, som den artilleristiska utvecklingen med nödvändighet kräver tror jag icke, att riksdagen här genom ett beslut i den riktning, som reservanterna gjort yrkande om, på något sätt sätter en gräns. Härtill kommer en annan omständighet, och det är, att det s. k. Väsbyområdet gränsar alldeles omedelbart intill Turebergs stationsområde. Där pågår redan en rätt livlig byggnadsverksamhet. Förvärfvar icke staten området, så kan man med tämligen stor visshet antaga, att byggnadsverksamheten därifrån kommer att sträcka sig även in på Väsbyområdet. Det är alldeles klart, att det icke kan vara lämpligt att hava bebyggda områden i närheten av ett övningsfält, som skall användas för skarpskjutning med artilleri, utan att detta om möjligt bör undvikas.

Genom områdenas förvärfvande beredes också staten möjlig-

het att göra en del besparingar av ekonomisk natur. Fältartilleriet är nämligen för närvarande för sin skarpskjutning hänvisat till att transporterats upp till Marma skjutfält. Dessa transporter kunna undvikas, och de transportererna ensamma beräknas kosta 6,000 kronor om året. Att märka är också, att Marma skjutfält icke är ett för fältskjutning väl lämpat skjutfält. Marma skjutfält liknar egentligen till sin form och sin karaktär fullständigt en skjutbana vid infanteriet. Det är, kan man säga, en artilleristisk skjutbana. Detta skjutfält lämpar sig således väl för vissa vetenskapliga skjutningar men icke alls för verkliga fältskjutningar.

En annan ekonomisk fördel som genom området förvärfv kan vinnas för staten är en minskning i utgifterna för markskador.

Vad åter angår det andra skälet, nämligen, att odlad mark i stor utsträckning utlägges till militära övningsfält, så har detta skäl otvivelaktigt sitt värde. Emellertid förhåller det sig så, att en rätt stor del av området är skogsmark. Den odlade jorden inom Väsbyområdet utgör 151 har, under det att hela Väsbyområdet är 555 har. Således det område som för närvarande är bevuxet med skog är vida större och det både nu användes och kan för framtiden användas för skogskultur. Antingen nu detta område kommer i statens ägo eller kommer att vara enskild egendom, så kan man, med den erfarenhet man har rörande hur det ställt sig på andra håll, taga för givet, att det även här kommer att tillgå på det sättet, att området i varje fall kommer att i större eller mindre mån tagas i anspråk för militära övningar. Är området i enskild ägo då blir staten ersättningsskyldig för de markskador, som där kunna komma att uppstå.

Det förhåller sig nog på det sättet, att, om jorden helt befinner sig i statens hand, kan staten bättre tillgodose själva växtkulturen på jordområdet än om jorden befinner sig i enskild ägo. Det har visat sig, att så är förhållandet på andra håll, och då lär det nog komma att bli så även här. Någon torde undra över, hur det skulle vara möjligt, och den föregående ärade talaren gav ju uttryck åt tvivel rörande möjligheten av att i någon mån driva växtkultur på ett område, som är avsett till övningsfält. Jag skall då be att endast få säga det, att kulturen på jorden lider ingalunda någon skada av om en artilleriprojekttil susar fram över fältet, men däremot är det alldeles påtagligt, att under den tid, som sådana skjutövningar pågå, området är farligt att beträdas av både människor och djur. Nu går den saken mycket lätt att ordna och reglera, om jorden befinner sig i statens ägo, men däremot är det förenat med mycket stora svårigheter, om den befinner sig i enskild ägo.

Slutligen skall jag här ingå på det spörsmål, som herr Sävström allra sist berörde. Han var väl medveten om, att jag

Ang. försälj-
ning av Karl-
bergs kungs-
gård m. m.
(Forts.)

skulle komma att tala om det, och jag skall göra det. Det är nämligen det, att jag har den bestämda uppfattningen, att det är klokt av staten att förvärva detta område även ur allmän synpunkt. Jag kan icke alls profetera om hur det kommer att se ut här i Sveriges land om femtio år. Jag skulle vilja uttala den önskan och förhoppningen, att den allmänna utvecklingen då hade kommit därhän, att vi icke behöfve ha några som helst militärövningar eller militära övningsfält. Men det må bli därmed hur som helst, ett är jag likväl säker på, och det är, att det jordområde, om vilket vi i afton diskutera, om femtio år kommer att representera ett kapitalvärde, som är ofantligt mycket högre än den summa, som nu ifrågasättes att vi skola betala för detsamma. Jag är så övertygad därom, att jag vågar påstå, att det ur den synpunkten är en *god* affär, som staten gör, om den i dag förvärvar detta område. Denna min övertygelse grundar jag därpå, att jag vid efterforskningar icke kunnat finna, att staten i ett enda fall har gjort någon förlust genom att i huvudstadens närhet förvärva sig stora jordområden eller över huvud taget förvärva sig jordområden i närheten av städer, som äro stadda i en starkare utveckling.

Till sist ville jag erinra om, att priset på den jord, som nu är avsedd att förvärfvas, ingalunda kan anses vara avskräckande. Förleden lördag beslöt riksdagen bifalla Kungl. Maj:ts proposition om förvärf vid Ljungbyhed av ett område, om jag minns rätt, av 160 hektar för en summa av 168,000 kr. Det området skulle inköpas av Bonarps byamän. Det pris, som de jordområden varom nu är fråga betinga, per hektar räknat, är väsentligt lägre än det, som vi då enhälligt beslöto betala för detta jordområde i närheten av Ljungbyhed. Jag vädjar då till kammarens ärade ledamöter, huruvida icke kammaren anser det sannolikt, att de jordområden, om vilka det är fråga här, om femtio år komme att representera väsentligt *högre* kapitalvärde än de jordområden, som vi förvärfvat i närheten av Ljungbyhed.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Vidare anförde

Herr Thorsson: Herr talman! Då jag hör till reserванterna inom utskottet, skall jag be att med några ord få motivera denna min ståndpunkt. Det är ganska naturligt, att olika meningar uppstå om hur stora arealer som erfordras för att en trupp skall kunna utbildas och därtill utbildas fältmässigt, som den föregående talaren sade. Jag tvivlar ingalunda på att han möjligtvis skulle kunna anse att det vore nödigt att lägga något till övningsfältet bortom egendomarna Säby, Väsby, Bög och Knista, ty det är ju ganska naturligt, att vad som i det ena fallet kan anses oundgängligen nödigt, kan i ett annat fall icke anses vara så påkallat. Jag skulle nästan vilja påstå, att herr

Nilson i Örebro i föreliggande fall är mera konungslig än konungen själv — om jag får begagna det uttrycket. Då ladugårdsgärdeskommissionen utredde detta ärende 1906, uttalade denna kommission, att Väsby, Bög och Knista egendommar icke vore nödiga för övningarna, men den ansåg, såsom vanligt, höll jag på att säga, att det vore bättre att få inrama dessa jordstycken med. Under fjolåret, då vi behandlade detta ärende — och Kungl. Maj:t då, liksom i år hade sammankopplat frågan om utvidgning av Järvafältet med frågan om försäljning av Karlberg — föll ärendet i andra kammaren. Och jag vet, att om det då hade kunnat låta sig göra att genom gemensam votering votera om ärendet, så skulle de militära myndigheterna då ansett frågan ha fått en ganska god lösning genom förvärvandet av egendomen Säby.

Ang. försäljning av Karlbergs kungsgård m. m.
(Forts.)

Nu sade den ärade talaren, att det är nödvändigt att lägga till Järvafältet samtliga nu föreslagna jordförvärv, därför att man icke med de hittills ägda områdena kan utföra övningarna riktigt. Det är dock så, att ladugårdsgärdeskommissionen säger, att oavsett det område, som det nu gäller att inlösa, innehåller Järvafältet ett så stort område, att man där kan uppställa en hel arméfördelning och utveckla den till strid. Vid sådant förhållande anser jag, att om man med de områden, som redan finnas, kan uppställa en hel arméfördelning, så måste området i och för sig räcka till för att fylla det behov, Stockholms garnisoner ha, då ju dessa utgöra en betydligt mindre truppstyrka än en arméfördelning.

Nu sade herr Nilson att, även om övningarna eventuellt kunna nödtorftigt bedrivas, så är det i alla fall praktiskt taget uteslutet att kunna anordna fältskjutningar för artilleriregementet, därför att kraven på allt längre och längre avstånd vid dessa fältskjutningar mer och mer framträda. Han har läst i militära tidskrifter, att man i Frankrike kräver 6 à 7,000 meters skjututrymme för fältartilleriet. Ja, då förefaller det mig, som om det nuvarande övningsområdet skulle kunna gott räcka till, ty dess längd är ju 10 kilometer och dess bredd 4 kilometer även med dess nuvarande gränser. Vid sådant förhållande borde det kunna räcka till för fältartilleriet. Men strängt taget är det väl icke heller där, som skon klämmer, utan det lär vara så, att den högst väsentliga orsaken till utvidgningen av detta övningsfält är positionsartilleriets skjutövningar. Då framställer sig den frågan: skola vi för att behålla positionsartilleriet i huvudstaden behöva anskaffa så orimligt dyra jordområden, som detta i och för sig är, då man har ett skjutfält, som lämpar sig för detta vapen? Om jag så utmönstrar positionsartilleriregementet, ifrågasätter jag om det är ekonomiskt klokt, såsom den sista talaren tycktes göra gällande, att för att inbespara en transportkostnad på 6,000 kronor för fältartilleriet för vissa förflyttningar till Marmafältet, binda 1,300,000 kronor i nya markförvärv?

Ang. försälj-
ning av Karl-
bergs kungs-
gård m. m.
(Forts.)

Men vad som för mig är det mest motbjudande i hela denna fråga är, att man uppställer krav på att — så att säga — få sopa bort en hel by. Det är nämligen så, att alla dessa egna hem, som ligga invid Järfälla kyrka, skola exproprieras, på det att kronan skall efter eget gottfinnande och utan intrång på enskildas rätt kunna använda den mark, som finnes omkring kyrkan. Det lär icke vara mer än själva kyrkan, kyrkogården och prästgården, som kronan icke skall förvärva. Allt annat är det meningen att expropriationsvis lägga sig till med. Huru livligt intresse jag för min del än hyser för våra försvarsanordningar, måste jag opponera mig emot att man på detta sätt skall nedlägga den ena biten av den brutna bygden efter den andra för att under förevändning, att man skall skaffa tillräckligt utrymme för övningar utöka övningsfälten den ena gången efter den andra. Det vill förefalla mig, när man nu har icke mindre än 6,400 tunnland jord till sitt förfogande, som om detta bör räcka till för de militära kraven. Visserligen sökte herr Nilson utveckla den uppfattningen, att dessa markförvärv ur ren jordvärdesynpunkt icke vore någon för statsverket dålig affär. Jag skall icke inlåta mig på detta. Men det vill jag säga, att någon olämpligare tidpunkt än den närvarande för att upplägga ett extra anslag av 1,300,000 kronor för nya markförvärv kan näppe- ligen uppsökas.

Vi ha här i dag mottagit tre propositioner, som vardera äro avsedda att i sin mån utjämna bristerna i 1916 års budget. Även om riksdagen skulle bifalla vad Kungl. Maj:t i dessa propositioner föreslår, kan medel icke därigenom vinnas för att täcka den utgiftsökning i budgeten, som skulle uppstå om riksdagen biträder utskottets nu föreliggande förslag.

De i årets statsverkproposition beräknade tillgångarna äro i stort sett, av riksdagen redan disponerade, och ett bifall till utskottets föreliggande förslag skall öka utgifterna utöver de beräknade inkomsterna med minst en halv miljon kronor i 1916 års riksstat. Det förefaller mig under sådana förhållanden, som om riksdagen handlade välbetänkt, om den icke bifölle Kungl. Maj:ts av statsutskottet tillstyrkta förslag.

Det beslut, i härordningsfrågan, som fattades under fjolårets riksdag, och den beredvillighet, varmed riksdagen antog denna härordning, har sporrat de militära myndigheterna att framställa allt för stora anspråk. Vi hinna icke utbygga 1914 års härordning i det tempo, som då avsågs; i det ena fallet efter det andra framställes krav om avsevärda kostnadsökningar, långt utöver vad man tänkte sig 1914. För ett par dagar sedan fick riksdagen mottaga en proposition rörande en kostnad för intendentur och artillerimateriel av icke mindre än elva miljoner kronor utöver vad som innefattades i 1914 års härordning; och dock var ju denna härordning ett resultat av *all den samlade sakkunskap, som Hans Maj:t Konungen och hans regering kunde uppsöka*. Då har riksdagen att motse — endast några månader efter alla dessa försäk-

ringar att »här har ni 'det hela samlat» — nya ökade krav på icke mindre än elva miljoner kronor. Sedan kommer statsutskottets majoritet och rekommenderar riksdagen att till dessa ökade krav ytterligare lägga utgifter till belopp av 1,300,000 kronor. Jag tror, att det kan vara på tiden att stanna en liten smula och fundera på huru 1914 års beslut skall kunna realiseras, innan vi på detta sätt belasta budgeten med nya utgifter. Då jag är av den bestämda uppfattningen, att de skattdragande här i landet fått mer än tillräckligt att bära på av vad vi beslöto i augusti 1914. Så tror jag det vore klokt och besinningsfullt, om man på vissa håll nöjde sig med de försvarsbördor som då pålades det skattdragande folket.

Ang. försäljning av Karlbergs kungsgård m. m.
(Forts.)

Jag ber, herr talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till reservationen.

Sedan herr talmannen nu återtagit ledningen av förhandlingarna, yttrade

Chefen för lantförsvarsdepartementet, herr statsrådet Mörck: Herr talman, mina herrar! Reservanterna inom utskottet ha yrkat avslag på förslaget om ifrågavarande markinköp av huvudsakligen tvenne skäl, som en föregående ärad talare redan framhållit. Dessa skäl äro ju dels först och främst, att de anse, att det utrymme, som för vissa övningars bedrivande erfordras för krigsskolan, kan inom nuvarande gränsområde erhållas å Järvafältet. De bestrida sålunda behovet av markinköpet. Det andra skälet är, att de anse, att odlad jord icke i denna utsträckning bör tagas i anspråk för sådana ändamål som dessa.

Beträffande behovet ber jag få erinra om, att redan 1903 års kommitté fastslog detta behov, denna kommitté, som den föregående ärade talaren talade om och som, enligt vad han antydde, i detta ärende skulle så att säga ha svävat på målet. Jag kan inte finna annat än att den klart och tydligt uttalade sig för inköpet av just dessa egendomar, som det här är fråga om. Vidare ha alla de militära myndigheter, som sedermera hörts i ärendet, samstämmigt uttalat, att därest Järvafältet skall kunna fullständigt rationellt utnyttjas, blir det nödvändigt att tillöka det med dessa egendomar, som det här är fråga om. Att man behöver denna tillökning av marken är ju huvudsakligen, som en föregående talare har utvecklat, just för att artilleriets skjutövningar skola kunna bättre bedrivas. Han har så sakligt utvecklat detta, så att jag skall icke gå in i några vidare detaljer beträffande den saken. Jag skall endast gent emot den sista ärade talaren be att få säga, att det är ingalunda endast med hänsyn till positionsartilleriregementets behov som detta markinköp skulle ske utan lika mycket med hänsyn till det i Stockholm förlagda fältartilleriregementet. Komma dessa egendomar att införlivas med fältet, blir förhållandet det, att *alla* fältartilleriets skjutningar

Ang. försäljning av Karlbergs kungsgård m. m.

(Forts.)

och de flesta av positionsartilleriets skjutningar kunna ske på detta fält.

Väl kan det tyckas, att detta Järva-fält, som ju utgöres av 6- å 7,000 tunnland jord, skulle vara ganska stort ändå, men det är verkligen så, att det är alldeles för knappt för sitt ändamål med hänsyn till de många truppförband, som där skola övas. Jag skall be att få framhålla några omständigheter som göra, att övningsmöjligheterna på detta övningsfält i framtiden ingalunda bli lika gynnsamma som de för närvarande äro. För det första måste skjutbanor i ganska stor utsträckning anläggas på fältet, och de ta naturligtvis ganska avsevärd plats. För det andra måste, allt eftersom regementena skola flyttas dit, och kasernerna uppbyggas, det upplåtas kasernområden åt dessa regementen, och det är alldeles givet, att dessa komma att i hög grad verka inkräktande på själva övningsfältets område. Vidare kommer Ladugårdsgärdet och däromkring liggande terräng naturligtvis i framtiden icke att kunna användas som övningsfält, vilket nu är fallet. Dessutom skall jag be att få påpeka en sak, som ställer stockholmstrupperna i fråga om utbildningen i ett sämre läge än landsortstrupperna, nämligen att det är mycket större svårigheter för dessa trupper att kunna anordna några övningar utom själva övningsfältet. De få så långt att gå åt alla håll — särskilt blir detta fallet, om de skola åt söder, där huvudstaden med sina förstäder ligger i vägen. De kunna helt enkelt icke komma ut utan tidsödande marscher, då de först skola gå igenom hela staden. Vidare har ju enligt 1914 års härordning övningstiden avsevärt ökats. Detta har naturligtvis till följd, att antalet av de trupper, som äro inne på övning samtidigt på övningsfältet blir väsentligt större än vad nu är fallet.

Jag håller därför före att det ifrågavarande övningsfältet, långt ifrån att vara för stort, snarare är för litet. Uppdelar man den areal, som övningsfältet innehåller, på de olika truppförbanden, skall man finna, att även om man räknar med dessa nya markinköp som ifrågasatts, i varje fall på vart och ett av dessa truppförband kommer ett område, som ingalunda är så stort som det, som i allmänhet disponeras av ett landsortsregemente.

Jag vill vidare påpeka, hurusom jag anser det vara synnerligen ekonomiskt klokt att nu fatta beslut i denna fråga att köpa dessa egendomar. Som jag sagt, anser jag det vara obestridligt, att detta behov föreligger, och skulle det vara så, att riksdagen nu avsloge detta förslag, skulle behovet i en framtid säkerligen ändå tränga sig fram, och då får man säkerligen köpa egendomarna till vida högre pris än de nu betinga. I detta sammanhang skall jag endast be att få framhålla, hur egendomen Säby, som det nu är fråga om, stigit i pris under några år. År 1906 kunde den förvärvas för 350,000 kronor. Förra året kostade den 471,718 kronor, och nu kostar den 482,000 kronor. Det är en ganska rask stegring som detta innebär.

Det har av reservanterna vidare anförts, att det skulle vara

mycket olägligt, att så stora jordsträckor, som det här är fråga om, utläggas till övningsfält. Jag tror, att i detta avseende behöver man inte hysa så stora farhågor, om man följer den plan, som fortifikationsdepartementet uppgjort beträffande jordens hävdande. Just därigenom att övningsfältet kommer att så avsevärt tillökas, uppstår det möjlighet att kunna hålla jorden mera brukad än hittills varit fallet och att i varje fall undvika, att den blir så steril som — det kan man inte neka till — våra gamla övningsfält annars äro. Det ökade utrymmet gör, att vissa jordlotter efter varandra kunna upplöjas, gödslas och besås, så att jordens alstringsförmåga kan bibehållas. Detta gäller i alldeles särskild grad de egendomar det här är fråga om. Ty, som en föregående talare just framhållit, artilleriets skjutningar lägga icke något som helst hinder i vägen för att jordbruket kan fortfara, och även andra övningar, som man där anordnar, kunna mycket väl så läggas, att jordbruket icke, åtminstone icke i någon avsevärd mån, hindras.

Jag anser, att detta inköp är av allra största vikt för våra stockholmstruppers utbildning, och jag håller före, att därest kammaren skulle gå med på reservationen och avslå förslaget om detta markinköp, skulle säkerligen dessa truppers fältmässiga utbildning i hög grad därav komma att lida.

Herr Lindhagen: Såsom herr Thorsson så riktigt anmärkte, kommer den ena överraskningen efter den andra till det i följd definitivt antagna härordningsförslaget. Men det visste vi ju förut; det hör ju till alla härordningsförslag, att det definitiva förslaget endast är en begynnelse till något mycket mera, så att det få vi finna oss i, att för varje år miljonerna här komma att rulla ofantligt. Herrarna märka väl också, att vi för närvarande icke egentligen ha några andra allvarliga sysselsättningar än att simma i alla dessa krav, som militärväsendet nu över-svämmar oss med.

Varför jag särskilt väckt motion i detta ämne är egentligen för att ge uttryck åt den förtvivlan, man verkligen känner, då man ser, huru alla landets resurser på detta sätt skola exploateras, under det att nöden och fattigdomen står ännu mera ohjälpt än förut och måste se framtiden allt mörkare och mörkare. Jag kan icke annat än tycka, att det är ohyggligt detta, att man på alla sätt skall tillgripa penningar för sådana ofruktbara ändamål som detta. Ehuru riksdagen en gång uttalade sig för, att folket skulle upplysas om farorna av att missbruka tobak, så har man dock för härordningens skull måst kasta undan den saken, och man har måst bygga vårt försvar på vad tobaksbeskattningen kan giva, och alltså hoppas man nu, att vårt folk måtte röka friskt. På samma sätt är det även här: för att få penningar till militärkassan, skall man sälja det ena markområdet efter det andra på sådant sätt, att det uppstår ofantliga hyreskaserner som inbringa det mesta möjliga för tomtägar-

Ang. försäljning av Karlberga kungsgård m. m.
(Forts.)

Ang. försälj-
ning av Karl-
bergs kungs-
gård m. m.
(Forts.)

na. Men det betyder intet, om blott militärväsendet får sin offergård, att ytterligare en del av befolkningen skall försmäkta av brist på hygieniska bostadsförhållanden och efterlämna en alltmera försvagad avkomma.

Jag kan icke förstå, att herrarna kunna ta detta så lugnt. Jag tycker, att det är ett lidande att se alla dessa propositioner i dylika saker och icke kunna göra något åt det hela. Jag vill här framhålla, att ur huvudstadens synpunkt, som jag också skall representera, är det ofantligt olägligt och oriktigt att lägga ett stort ofruktbart fält mitt över den bördigaste jorden mot norr, dit utvecklingen av naturliga skäl mest drager sig, och därigenom hindra stadens hygieniska utveckling åt det hållet, dess utveckling till att bliva en trädgårdsstad.

Dessutom minskas också huvudstadens tillgång på livsmedel genom en dylik åtgärd. Nu har ju visserligen sagts, att detta sista önskemål skulle man här kunna tillgodose, ja, man har sagt, att det på nu ifrågavarande område skulle bli ännu bättre kultur än förut. Det tror jag dock knappast vara möjligt, och det skulle verkligen för mig bliva en stor överraskning. Vi hörde den sista ärade talaren fälla de orden, att där man skjuter med kanoner, går det i alla fall bra att odla jorden — kulorna gå väl högre än jordbruksarbetarna, kan jag förstå.

Jag vill påpeka, att detta framför allt är ett statsintresse, att befolkningen bor någorlunda hygieniskt. Men av kostnadsberäkningarna visar det sig, att det råder en fullkomlig brist på synpunkter, som böra tagas i beaktande, och man förstår, att det här blott gäller ett vanligt privatjobberi, ett försök att på folkets hälsa ockra så mycket som möjligt, för att jordägaren, i detta fall staten, skall få ut det mesta möjliga i penningar. Här skall jorden styckas för att sedan till på köpet icke användas för produktiva ändamål, som avkasta något, utan endast för dessa militära anordningar.

Nu har jag för min del den uppfattningen om militärväsendet, att vi icke behöva detsamma, men när vi nu i alla fall har det, bör man se till vad det behöver, på ett förnuftigt sätt, och jag vill för min del göra gällande, att man bör åtminstone taga någon hänsyn till de mänskliga intressena och till folket självt, och då tycker jag, att ni kan få taga penningarna, var ni vill, men icke på detta sätt. Om staten således måste sälja sin jord här ute, så må ju det ske; den må, gärna det, slumpas bort, men då skall staten även lägga en skyddande hand över, att jorden även får en förnuftig användning för sitt tillämnade mänskliga ändamål, bostadsändamål och sådant, men att den icke hänsynslöst kastas bort, så att man får de oförnuftigaste bostadsförhållanden, som funnits i världshistorien, nämligen de nutida storstäderna med deras ohygieniska hyreskaserner runt omkring trånga gator.

Denna synpunkt, att bostadsfrågan bör tagas om hand på det sätt, att staten låter tomterna tjäna ett förnuftigt ändamål, är

totalt försummad av statsmakterna, och det är därför nödvändigt, att vi fästa uppmärksamheten på denna sak. Jag kan för min del säga, att jag anser mig kunna med i viss mån tillfredsställelse anteckna, att statsutskottet nu här skrivit, att det i avvaktan på en såvitt möjligt fullständig plan för den framtida användningen av de till krigsskolan hörande områdena anser sig icke nu böra närmare ingå på det i motionen framställda yrkandet, att berörda områden i händelse av försäljning skulle avses till blivande trädgårdsstad. Ifrån en utgångspunkt, där man icke alls ägnat en tanke åt denna sak, utan blott tänkt på den gamla, för folkhälsan så ödesdigra jobbaretoden, är det ett betydelsefullt framsteg, som utskottet här tagit fram emot de nya tankarna på detta område. Utskottet lämnar åtminstone öppet för övervägande i framtiden, huru man här lämligast bör förfara. Jag hade väntat, att man icke här ville göra någonting, utan skulle låta folket dö och förblöda, blott vi finge penningar till militärväsendet. Detta har statsutskottet icke vågat sig på denna gång och då kan jag hoppas, att det skall vidare tänkas på saken, och ett tänkande är alltid av betydelse för vidare framsteg.

Nu har denna utskottets mening dock icke kommit till uttryck i klämman, utan där talas endast om den ungefärliga ordningsföljden, i vilken försäljningarna av de olika områdena skall äga rum. Jag vill därför nu begagna detta tillfälle till att styrka under och till framtida utredningsmäns behjärtade övervägande framhålla den motivering, som utskottet här lämnat och som fört mig till den motion, som här väckts i frågan.

För min del är jag ganska känslig för den synpunkten, att det kan vara nyttigt, att staten just för allmänna ändamål lägger sig till med jord. Detta har ju även anmärkts av chefen för lantförsvarsdepartementet eller åtminstone av en av de militära myndigheterna. Det har sålunda betonats, att det är nyttigt, att staten lägger sig till med denna jord för andra allmänna ändamål, som kunna komma att göra sig gällande i framtiden. Ja, det är ju alltid bra att vara framsynt, och det är bra för staten, att det äger jord, men det är klart, att denna synpunkt, som eljest aldrig föres fram, allra minst från militärt håll, nu endast är en nödfallsutväg för att öka de skäl, som skola förmå riksdagen att besluta det nu föreslagna inköpet. Jag tror därför också, att den tidpunkt, när man nu skall göra detta inköp, icke innebär någon garanti för, att jorden för framtiden kommer att kunna användas på ett rätt sätt, utan här är blott fråga om att använda den till exercisfält, och så får man slå sig till ro med förhoppningen om, att den möjligtvis en gång i framtiden skall kunna få en annan användning.

När frågan framkommit på detta sätt och med det huvudsakliga syftemål, som här ligger bakom, synes det mig att man här icke har tillräckligt skäl att uppträda och tala om framsynt jordpolitik, något varom det nu i själva verket icke är

Ang. försäljning av Karlbergs kungsgård m. m.
(Forts.)

Ang. försälj-
ning av Karl-
bergs kungs-
gård m. m.
(Forts.)

fråga, och därför har jag, fastän dock med någon viss tvekan i den punkten, velat förena mig med reservanterna — i övrigt anser jag de av dem anförda skälen vara fullt giltiga.

Jag ber således att på det livligaste få förorda reservationen.

Herr E. A. Nilsson i Örebro: Herr talman! Jag vill först i anledning av vad den siste ärade talaren anförde fästa hans uppmärksamhet på, att, enligt vad jag funnit, har statsutskottet låtit sin välvilja gentemot hans motionsvis framförda synpunkter även i någon mån komma till uttryck i klämman, ty det heter likväl där, att det bör undersökas och tagas hänsyn till de delar av nu ifrågavarande områden, »som anses böra reserveras för statsändamål eller eljest från försäljning undantagas». Jag vill, som sagt, endast fästa uppmärksamheten på, att det sålunda även finnes något härav i klämman, så att den är icke så kemiskt ren från all välvilja, som herr Lindhagen syntes förutsätta.

Jag skall vidare tillåta mig yttra något i anledning av det anförande, som herr Thorsson här hade. Herr Thorsson började med att citera ett uttalande av 1906 års kommitté. Jag beklagar, att han icke gick tillbaks till år 1903. Nu har chefen för lantförvarsdepartementet i detta avseende kompletterat herr Thorssons anförande. Då det emellertid icke är givet, att alla kammarens ledamöter ha den kungl. propositionen med sig, skall jag tillåta mig att ur densamma läsa upp vad 1903 års kommitté i denna del anfört. Det heter där:

»Vid Brunnsviken och i trakten därintill tänkte kommittén sig de flesta kasernetablissemangen för stockholmstrupperna förlagda. De nordvästra delarna av fältet — vilket sedermera blivit kallat Järvafältet — avsåg kommittén i främsta rummet för artilleriets skjutövningar samt upplyste, att dessa trakter tillhörde egendomen Säby och de under Edsberg lydande gårdarna Väsby, Bög och Knista.»

Det talas således där om precis samma fastigheter, som det gäller här i afton. Ehuru sedermera Ladugårdsgärdeskommissionen år 1906 uttalade sig beträffande Väsby i mera svävande och försiktiga ordalag, så läser jag däri någonting annat, nämligen mera ett politiskt skäl än ett realskäl; ty om man med uppmärksamhet läser detta kommissionens yttrande, skall man finna, att den fortfarande vidhåller den uppfattning, som uttalades redan år 1903.

Men herr Thorsson opponerade sig särskilt emot, att Järfälla—Hästaområdet skall exproprieras för att utläggas jämväl till övningsfält. I likhet med herr Thorsson finner jag detta vara särdeles beklagligt. Jag finner det nämligen vara synnerligen beklagligt, att icke statsmakterna redan tidigare förvärvat dessa områden, som man givetvis redan förut var på det klara med, att staten borde förvärva, innan några som helst byggnader där voro uppförda. Men, herr Thorsson, icke minst med tanke härför är jag nu synnerligen angelägen om, att samma historia icke återupprepas beträffande framförallt Väsbyfältet, vilket, såsom jag i mitt första anförande tillät mig erinra om, har en sådan belägenhet, att en del av detsamma kan

komma att få samma användning som Järfälla—Hästaområdet. I annat fall kunna måhända statsmakterna i en framtid befinna sig försatta i samma läge, vari vi i dag befinna oss beträffande sistnämnda område.

Ang. försäljning av Karlbergs kungsgård m. m.

(Forts.)

Sedan yttrade herr Thorsson något, som strängt taget icke hör hit, nämligen angående propositionen om det beräknade överskottet på värnskattemedlen. Jag skall nu icke ingå på den saken, utan ber blott att få erinra den ärade talaren därom, att då vi vid 1914 års senare riksdag behandlade det spörsmålet, så ville den ärade talaren avsätta ett väsentligt större belopp till ett av de ändamål, som enligt propositionen nu skall tillgodoses med en del av dessa värnskattemedel. Jag själv delade då principiellt herr Thorssons uppfattning, och hade jag haft fria händer, skulle jag, såsom jag tillät mig antyda vid nämnda tillfälle, ha ställt mig på hans ståndpunkt, och det var med ett visst vemod, som jag fick opponera mig mot herr Thorsson. Jag vill därför nu uttrycka min glädje över, att det trängande behovet av utrustningspersedlar för landstormen, varför en del av nu ifrågasvarande medel avses, verkligen kommer att bli tillgodosett. Jag skulle blott önska, att detta kunde ha skett i än större utsträckning, än vad propositionen innebär.

Herr Thorsson: Herr talman! Jag har begärt ordet med anledning av vad herr statsrådet och chefen för lantförsvarsdepartementet här yttrade, om att stockholmstrupperna med det nuvarande övningsfältet — även om de ifrågasatta nya markförvärv inräknas — vore mera styvmoderligt behandlade än trupperna ute i landsorten. Jag har den uppfattningen, att om jag lägger 6 eller 7 truppförband tillsammans på en plats, behöver jag för dessa truppers riktiga utbildning och övningar proportionsvis icke så mycket mark, som jag behöver, om jag fördelar dessa 7 truppförband på 7 olika platser. Varför skapa vi de stora övningsfälten? Jag har hört militära sakkunniga säga, att man nu har krav på större övningsfält än förr, därför att eljest både befäl och trupp lära känna varje liten detalj i truppförbandets övningsfält alltför fort och alltför väl, och för att man skall kunna bedriva övningar på bästa möjliga sätt behöver man stora utrymmen. Men jag håller före, att genom ett förnuftigt samarbete mellan resp. truppförbands chefer kunna dessa sinsemellan fördela det gemensamma övningsfältet och välja ut de platser, dit de vilja förlägga sina övningar, så att de icke behöva hålla till alla precis på samma fläck. Ur den synpunkten anser jag för min del, att det skulle vara lättare att utbilda 7 truppförband på ett utrymme av 6- å 7,000 tunnland än ett truppförband på 1,000 tunnland.

Så sade herr statsrådet, att det vore för långt för trupperna här i Stockholm att gå till söder, men, det är ju ingen, som hindrar dem att marschera norrut mot Uppsala. Där ha de öppna landet alldeles på samma sätt, som om de marscherade ut på landet söder om Stockholm. De ligga då på ett avsevärt avstånd från Stockholms stad, ty de äro i alla fall över en hel mil från Stockholms utkanter; från

Ang. försälj-
ning av Karl-
bergs kungs-
gård m. m.

(Forts.)

den ena ändan av övningsfältet, som ju börjar strax bortom Haga, är det dock en mil, innan det område slutar, som staten nu äger därute.

Såvitt jag läser den kungl. propositionen rätt, så är det icke heller utökningen av övningsfältet såsom sådant man här närmast tänker på, utan det gäller här huvudsakligen att skaffa sig större skjutområde, och då har det gudbevars kombinerats så, att fjärde huvudtitelns representanter här även skulle driva jordbruk. Jag har, det får herr statsrådet och chefen för lantförsvarsdepartementet ursäktat mig, icke någon hög tanke om dessa representanters förmåga i det hänseendet, ty över allt, där militära övningar varit sammankopplade med jordbruksskötsel. har det varit mest maskrosor och ogräs, som vuxit, men det är icke det vi sträva efter, när vi tala om att hålla jorden uppe i kultur, och därför kan jag icke hämta tröst för mina tvivel i det resonemanget, att hädanefter skall med detta övningsfältets användning följa ett intensivt jordbruk både vid Säby, Väsby och allt vad de nu heta.

Nu är det ganska naturligt, att om man, såsom herr Nilson i Örebro säger, vill förekomma, att det ifrågavarande området ytterligare bebygges, så är den säkraste åtgärden att inköpa detta område. Men jag har för min egen del den bestämda meningen, att icke i fortsättningen biträda något förslag om utökning av Järvafältet, såvida icke med de nya rön, som nu genom kriget erhållas, kan läggas fullt talande skäl för att så bör ske.

Övningsfältets utvidgning får naturligtvis under alla omständigheter ha en viss begränsning. Jag tillät mig säga, att det nuvarande övningsfältet räcker till i avsevärd grad för utbildning av de där förlagda trupperna; 1903 års kommitté må ha sagt vad den vill och den må ha varit aldrig så övertygad om, att de nu begärda gränserna vore erforderliga, så har jag dock icke blivit övertygad av vad vare sig 1903, 1906 eller 1914 års sakkunniga uti detta fall ha fört till togs. Detta beror icke på en allmän misstro mot militärerna, utan därpå, att jag så ofta fått svart på vitt på, att vad militära sakkunniga det ena året anse oundgängligen nödigt och nyttigt kan mycket väl ett annat år icke anses vara nödigt och nyttigt. Här har sålunda gjorts en hel rad av affärer, som jag är säker om, att våra militära ledare själva bittert ångra, därför att de därigenom vältrat stenar i vägen för nya företag. Det är sedan jag tittat i papperen, som jag blivit övertygad om, att jag icke kan godkänna det resonemanget, att vad de sakkunniga anse såsom oundgängligen nödvändigt bör jag såsom riksdagsman absolut vara med om. För övrigt har ju den siste talaren varit med om ett dräpande exempel på vad den militära sakkunskapen kan tillåta sig. När jag i föl vid behandlingen av härordningsförslaget yrkade på, att man av värnskattemedlen skulle ta omkring fyra miljoner kronor för att skaffa utrustning till landstormen, så uppreste sig ju högen — stödd på den militära sakkunskapen — däremot, och det var inför denna ersonliga sakkunskap, som t. o. m. den föregående talaren då måste bita i gräset. Kan herrarna då begära, att jag, med sådana exempel

för ögonen, skall ha den lit och tilltro till sakkunskapen, att jag i dag, under så ekonomiskt bekymmersamma förhållanden som de nuvarande skulle pålägga de skattdragande en ny utgift av 1,300,000 kronor? Det är att begära för mycket.

Ang. försäljning av Karlbergs kungsgård m. m.
(Forts.)

Jag ber att för min del fortfarande få yrka bifall till reservationen.

Herr Ekman: Endast ett par ord med anledning av den diskussion, som här förts. Den siste ärade talaren sade, att varken vad som förekommit 1903, 1906 eller 1914 kunnat övertyga honom, och då kan jag naturligtvis, som icke kan berömma mig av att vara speciellt sakkunnig i denna fråga, icke göra anspråk på att omvända den ärade talaren, något som jag för övrigt tror är hopplöst i denna fråga. Men detta skall icke hindra mig från att nu begagna tillfället att i denna fråga säga några ord. Jag anser i olikhet med den ärade talaren, herr Thorsson, att den nuvarande tidpunkten bör mana oss till att se icke uteslutande på den ekonomiska delen av denna fråga, utan även på frågans huvudsida, nämligen den som rör vårt för svar.

Jag har vid upprepade tillfällen i denna kammare manat till sparsamhet, och jag har särskilt haft anledning därtill under senare tider, då jag haft tillfälle att få en tämligen ingående kännedom om de svårigheter, som föreligga för att kunna ordna en del av våra finansiella förhållanden. Men då jag blivit övertygad om, att den nu föreliggande frågan måste betraktas såsom ett mycket viktigt led till fullföljande av det beslut, som fattades förra året, då nämligen härigenom bidrages till åstadkommande av fältmässig utbildning, vilket givetvis är ett villkor, för att förra årets försvarsbeslut skall kunna få någon större betydelse, skall, mina herrar, nyss anförda omständighet icke hindra mig från att nu yrka bifall till den föreliggande framställningen.

Herr Thorsson talade om, att vi för några dagar sedan fått en proposition, där det gällde att bevilja ytterligare 11½ miljoner kronor till försvaret. Jag vill tillåta mig att hemställa, att vi låta detta vara detta och vid detta tillfälle behandla det jämförelsevis lilla belopp, som nu föreligger. Dessutom vill jag ytterligare tillåta mig att understryka vad av andra talare påyrkats, att saken nog också ur ekonomisk synpunkt kan ha sin betydelse. Här har redan konstaterats, att för varje gång denna fråga här varit före, så har priset på de ifrågavarande egendomarna sprungit i höjden. Hade riksdagen så sent som förra året bifallit den då föreliggande kungl. propositionen i detta ämne, hade vi kunnat förvärva dessa egendomar något billigare, än vad som nu ifrågasättes. Om man såsom jag blivit övertygad om, att här är något, som förr eller senare måste göras för försvaret och om man då också samlat den erfarenheten, att för varje gång denna fråga skall lösas, blir den av naturliga skäl ekonomiskt svårare att lösa, är det givet, att man måste ställa sig på den ståndpunkt, som utskottsmajoriteten här intagit.

Ang. försälj-
ning av Karls-
bergs kunga-
gård m. m.
(Forts.)

Jag anhåller således, herr talman, att i korthet få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr E. A. Nilson i Örebro: Jag skall minsann ej taga herrarnes tid i anspråk många minuter. Då emellertid herr Thorsson förklarade, att han icke sett, att militärer kunna utöva någon som helst jordkultur, måste jag erinra honom om den utomordentligt stora och präktiga köksträdgården vid Visborgs slätt, som lämnar grönsaker och köksträdgårdsförnödenheter icke allenast åt de där förlagda trupperna utan även mycket utöver deras behov i den vägen, så att nog finnes det exempel att peka på i detta fall, och flera skulle jag kunna anföra. Jag kunde icke låta herr Thorssons yttrande stå oemotsagt, och det var därför jag begärde ordet.

Vad jag böjde mig för 1914, skall jag icke tala om nu; jag vill blott säga det, att jag har icke i någon mån vikit från min övertygelse vare sig i den ena punkten eller den andra.

Herr Anderson i Råstock: Jag skall icke förlänga diskussionen vare sig i den ena punkten eller den andra, utan ber endast att när man framhåller, att man nu bör slå till i denna sak, då nu ifrågavarande område en annan gång kan komma att betinga ett högre pris, få konstatera, att det är icke alltid, som priset i sådana här fall stegras från den ena gången till den andra. Jag vill i det avseendet erinra om, hurusom för Edsberg med underlydande gårdar år 1903 begärdes 656,000 kronor, men i fjol ett lägre belopp, nämligen 530,000 kronor. Här är alltså ett fall, som man kan peka på, där vederbörande första gången varit, hur skall jag säga, allt för tilltagsna att hugga för sig, när det gällde att bestämma, vilket pris de skulle ha.

Då det sedan var tal om från statsutskottets vice ordförandes sida att det här vore klok sparsamhet, så undrar jag i alla fall, om de 25,000 kronornas skillnad i pris kan vara så mycket att fästa sig vid. Jag undrar i alla fall, om det icke kan betraktas såsom en i och för sig måttlig ränta på de 1,275,000 kronor, som det gällde i fjol.

I övrigt vill jag säga, att jag i det allra väsentligaste kan instämma med vad herr Thorsson sagt, och vad köksträdgården beträffar, som herr Nilson nämnde om, så med all respekt för köksträdgården vågar jag sätta i fråga, om det är ett lämpligt exempel att draga fram, då det här gäller ett »rationellt jordbruk» på omkring 10,000 tunnland, om jag icke räknat fel. Det blir något missvisande att draga fram sådana exempel. Det kan heller icke skada att på tal om storleken av övningsfält påminna om en sak från i fjol, nämligen om Karlskrona grenadjärregementes cirka 554 tunnland mark. Det kan från vår sida vara lämpligt att draga fram det i detta fall. Jag har, herr talman, icke annat yrkande att göra än om bifall till reservationen.

Överläggningen var härmed slutad. Efter av herr talmannen först framställd proposition beträffande punkten I biföll kammaren utskottets i denna punkt gjorda hemställan.

Ang. försäljning av Karlbergs kungsgård m. m.
(Forts.)

Vidare gav herr talmannen i avseende å punkten II propositioner på dels bifall till utskottets hemställan, dels ock avslag därå samt bifall i stället till det yrkande, som framstälts i punkten II av den utav herr Asplund m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja godkänd. Votering begärdes emellertid, till följd varav nu uppsattes, justerades och anslogs denna omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten II av utskottets förevarande utlåtande nr 65, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren med avslag å utskottets berörda hemställan bifallit yrkandet i punkten II av den av herr Asplund m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Voteringen utvisade 71 ja, men 83 nej, vid vilken utgång kammaren således med avslag å utskottets hemställan bifallit det förslag, som innefattades i punkten II av den utav herr Asplund m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Slutligen blev på därom framställd proposition utskottets i punkten III gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 4.

Föredrogos vart för sig statsutskottets utlåtanden:

nr 66, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående stat för hantverksskolan i Kristinehamn för blinda m. m.;

nr 67, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående det vissa anstalter tillkommande understöd för där intagna sinnesslöa, blinda dövstumma och fallandesjuka, som tillerkänts pensionstillägg eller understöd enligt lagen den 30 juni 1913 om allmän pensionsförsäkring;

nr 68, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredande av löneförhöjning åt vissa befattningshavare hos generaltullstyrelsen;

nr 69, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående arvode för år 1916 till en särskild sjöåklagare hos kommerskollegium;

nr 70, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till resekostnader för medellösa arbetssökande;

nr 71, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för kommunerna inom lappmarksföggeriet av Västerbottens län från skyldighet att välja ombud i markegångsnämnd m. m.; och

nr 72, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i avlöningsreglementet för tjänstemän vid statens järnvägar.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 5.

*Ang. villkoren
för låneunder-
stöd åt Ost-
kustbanans
aktiebolag.*

Härefter föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändring i villkoren för åtnjutande av det Ostkustbanans aktiebolag beviljade låneunderstöd. Därvid yttrade

Herr Ericsson i Vallsta: Herr talman! Jag ber att genast från början få förutskicka den anmärkningen, att jag visst icke tänker yrka annat än bifall till utskottets förslag, men jag anser mig i alla fall böra under ett par ögonblick taga kammarens tid i anspråk. Jag lovar, att det skall icke bli långt. Jag vill erinra om att, då riksdagen beviljade statslånet år 1913, så uttalade riksdagen den förhoppningen, att innan lånet skulle utbetalas, skulle det företagas en allsidig utredning om den lämpligaste sträckningen av banan. Nu har emellertid banbolaget inlämnat ansökning om koncession å en viss linje, som dock icke tillfredsställer ortsbefolkningens önsknings. Emellertid ha intresserade av ortsbefolkningen låtit igångsätta en undersökning rörande en liten ändring av förslaget, en ändring varigenom banan skulle bli något kortare än enligt den sträckning, som banbolaget föreslagit, såvida jag är riktigt underrättad, men som skulle bättre tillgodose ortsbefolkningens behov. Det är ju en ganska vidlyftig utredning om denna sak men jag skall icke taga kammarens tid i anspråk för att referera den. Jag vill bara fästa uppmärksamheten på att det synes riktigast antingen att Ostkustbanan drages över Bergsjö—Gränsfors—Gnarp, varigenom norra Hälsinglands järnväg helt bortfaller, eller att den för Ostkustbanan kortaste linjen över Strömman—Stering—Stocka by väljes, därvid, för undvikande av omlastning och för möjlighet att kunna begagna både för huvudlinje och bibana gemensamt rullande materiel, den återstående delen av Norra Hälsinglands järnväg ombygges till bredspårig. Båda dessa möjligheter synas ur såväl kostnads- som trafiksynpunkt ävensom med hänsyn till ortens utveckling givet vara att föredraga framför den nu av Ostkustbanebolaget förordade sträckningen. Emellertid har herr statsrådet och chefen för civildepartementet i sitt svar på en interpellation, som jag framställde vid förra årets riksdag, utlovat, att innan en fastställelse av sträckningen sker, skall en allsidig prövning företagas, och jag vill nu endast erinra om detta uttalande. Min förvissning är alltså, att herr statsrådet, innan

frågan kommer till avgörande, ville ihågkomma detta och låta saken få en så allsidig och grundlig prövning som möjligt. Först därigenom tror jag, att ortsbefolkningen kunde känna sig tillfredsställd.

Ang. villkoren för låneunderstöd åt Ostkustbanans aktiebolag.
(Forts.)

Jag ber, herr talman, få yrka bifall till utskottets förslag.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 6.

Statsutskottets utlåtande, nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss utfästelse till Stockholms stad rörande västra stambanans framdragande över den föreslagna s. k. Hammarbyleden föredrogs härpå, och begärdes ordet därvid av

Ang. viss utfästelse rörande västra stambanans framdragande över Hammarbyleden.

Herr Ekman, som yttrade: Herr talman! Jag ber att genast från början få tillkännagiva att, då jag biträtt utskottets hemställan, jag givetvis icke har något därifrån avvikande yrkande att göra. Jag har emellertid velat begagna detta tillfälle för att uttala ett önskemål i den nu föreliggande frågan.

Denna har, som kammaren behagade finna, ett mycket intimt samband med det sätt, på vilket stambanan till Stockholm framdrages söderifrån, och med det sätt, på vilket Stockholms bangårdsfråga kommer att lösas. Förra året fattade riksdagen ett beslut rörande en del av Stockholms bangårdsfråga, ett beslut, som kunde fattas därför att det ansågs icke på något sätt föregripa den slutliga lösningen av Stockholms bangårdsfråga. Nu stå vi inför frågan om en sjötrafikled, Hammarbyleden, en trafikled så viktig, att statsutskottet icke dragit i betänkande att redan nu tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag om utfästelser från statens sida för åstadkommande av denna sjötrafikled. Det sätt, varpå järnvägen korsar Hammarbyleden, gör det emellertid viktigt, att därvid också iakttages, att man icke på något sätt föregriper det sätt, varpå banans indragande till Stockholm skall ske, eller det sätt, varpå Stockholms bangårdsfråga kan komma att lösas. Men såvitt statsutskottet kunnat konstatera, kan man icke säga, att man skulle föregripa sättet för Stockholms bangårdsfrågas lösning genom att tillstyrka Kungl. Maj:ts nu föreliggande proposition om Hammarbyleden. Emellertid är det enligt min uppfattning ytterst önskvärt, att man icke på detta sätt nödgas att under i varje fall stora betänkligheter gång efter annan gå till avgörande av sådana delar, som på ett eller annat sätt dock beröra den stora bangårdsfrågas slutliga lösning. Av de upplysningar, som lämnats inom den avdelning av statsutskottet, som haft att behandla denna del av den föreliggande frågan, har framgått, att man har att vänta, att redan inom några få månader inom järnvägsstyrelsen framlägges ett fullständigt förslag till Stockholms bangårdsfrågas slutliga lösning, och det synes mig under sådana förhållanden vara ytterst önskvärt, att denna fråga så skyndsamt som möjligt därefter blir bearbetad, så att riksdagen i god tid kan få

*Ang. viss ut-
fästelse rör-
ande västra
stambanans
framdragande
över Hammar-
byleden.
(Forts.)*

sysselsätta sig med frågans lösning och att riksdagen, då den går att avgöra denna synnerligen viktiga fråga, icke behöver pressas så, att lösningen sker i skyndsamhetens tecken. Önskvärt synes mig också vara, att det förslag, som järnvägsstyrelsen kommer att framlägga, blir underkastat en omdömesgill och allsidig prövning av järnvägs- teknici även utanför järnvägsstyrelsen, innan det framlägges för riksdagen.

Jag har endast velat uttala dessa önskemål och har icke något annat yrkande att göra än om bifall till statsutskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

§ 7.

Slutligen föredrogos vart efter annat:

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förändring av tullsatserna å socker samt om ändrad lydelse av § 13 i förordningen med tulltaxa för inkommande varor; och

nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utsträckning av tiden för tullfri disposition av tullpliktiga utställningsföremål, som införts till Baltiska utställningen i Malmö år 1914; samt

bankoutskottets memorial:

nr 33, angående användande av riksbankens vinst för år 1914; och

nr 34, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning om höjning av anslaget till arvoden åt extra ordinarie tjänstemän och vaktmästare samt till belöning för extra arbeten.

Utskottens i nämnda betänkanden och memorial gjorda framställningar biföllos av kammaren.

§ 8.

Anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 81, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående årligt understöd åt linjearbetaren vid telegrafverket Lars Nordins änka Katarina Helena Nordin, född Zetterberg; och

nr 82, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för riksbanken under viss tid från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld.

§ 9.

Till bordläggning anmälades:

bankoutskottets memorial:

nr 31, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande banko-

utskottets utlåtande nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändring i gällande grunder för pensionering av arméns befäl och underbefäl med vederlikar samt angående tiden för avgång ur tjänst; och

nr 35, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets utlåtande nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fyllnadspension åt bandirektören vid statens järnvägar F. B. H. Santesson;

lagutskottets utlåtande, nr 32, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om äktenskaps ingående och upplösning m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; samt

andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 8, i anledning av en av herrar Thore och Hellberg i Ljungskile väckt motion, nr 142, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag rörande omorganisation av rikets sjömanshus; och

nr 9, i anledning av en av herr Hage väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående minskning av utgifterna för Sveriges officiella statistik i samband med omläggning av grunderna för den samma.

§ 10.

Justerades protokollsutdrag.

§ 11.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Berg i Staby</i>	under 2 dagar fr. o. m. den 6 maj,	
» <i>Kahlström</i>	» 3 » » » 6 »	
» <i>Julin</i>	» 2 » » » 7 »	
» <i>Rydén i Malmö</i>	» 2 » » » 7 »	och
» <i>Lundström i Vreten</i>	» 2 » » » 7 »	.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 12,6 på natten.

In fidem
Per Cronvall.